

deKanttekening

MAART 2026 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €7,49

Vrij, moedig & inclusief

Waarom Syrische jongeren steeds vaker ontsporen

Gemeenteraadsverkiezingen

BIJ1-lijsttrekker Stevie Nolten:
'Utrecht noemt zich mensenrechten-
stad, maar maakt dat niet waar'

Rotterdamse wethouder Chantal
Zeegers: 'Ik ben groot voorstander
van zoveel mogelijk bouwen'

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Maart 2026

Jaargang 9 - nr. 95

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

REDACTIE EN EINDREDACTIE

Tayfun Balcik, Mariska Jansen,
Ewout Klei en Majorie van Leijen

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tayfun Balcik, Ewout Klei, Majorie van Leijen, Mehmet Cerit, Tineke Bennema, Arnon Grunberg, Nilgün Yerli, Kirsten van den Hul, Mariska Jansen, Fatima Oulad Hadj, Arjan van Westen, Roel van Duijn, Anne-Rose Hermer, Kaya Bouman, Tineke Bennema, Reyis Kurt, Bas Kok

BEELD COVER

Wachtende Syrische migranten bij een vluchtelingenkamp in Cyprus. Beeld: IAKOVOS HATZISTAVROU/AFP

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

IMAA Accountancy & Advies B.V

6

‘Waarom Syrische jongeren steeds vaker ontsporen’

● OP DE COVER

‘Het extreemrechtse gedachtegoed van FvD wordt steeds normaler’

● SAMENLEVING

18

● OP DE COVER

06 Waarom Syrische jongeren steeds vaker ontsporen

● COLUMN

09 De resolutie en het bloedbad – Arnon Grunberg

● SAMENLEVING

10 Waarom een conservatieve beweging in Nederland geen kans van slagen heeft

12 Hoe houden we de moed erin? - Kirsten van den Hul

13 Moskeekoepel K9: ‘Media, nodig islamdeskundigen uit en geen zelfbenoemde experts’

14 Moeten we Nederlandse IS-strijders terughalen? Ons panel reageert

16 Rahma el Mouden: ‘Biculturele Nederlanders voelen zich niet langer thuis’

18 ‘Het extreemrechtse gedachtegoed van FvD wordt steeds normaler’

20 Rotterdamse wethouder Chantal Zeegers: ‘Ik ben groot voorstander van zoveel mogelijk bouwen’

23

‘De witte bordesfoto staat voor iets groters. En dit is precies waarom mensen afhaken’

● OPINIE

47

Baba dronk zijn migratiepijn weg – Tayfun Balçik

● COLUMN

26

Gevluchte Salih uit Turkije heeft nu een timmerbedrijf in Limburg

● NIEUW IN NEDERLAND

23 ‘De witte bordesfoto staat voor iets groters. En dit is precies waarom mensen afhaken’

● NIEUW IN NEDERLAND

22 Nieuw in Nederland – nieuws

26 Gevluchte Salih uit Turkije heeft nu een timmerbedrijf in Limburg

29 Laten we dit stukje aarde koesteren – Nilgün Yerli

● OPINIE

30 Is Orbán illiberaal of toch fascist?

● WERELD

34 Kolonisten vallen Palestijnse dorpen aan met hulp van Israëls leger

36 Iftarmee: zo brengt de vastenmaaltijd mensen dichter bij elkaar

38 Europa, bespaar ons de krokodillentranen - Tineke Bennema

39 100% halal: er is nog een lange weg te gaan

40 BIJ1-lijsttrekker Stevie Nolten: ‘Utrecht noemt zich mensen rechtenstad, maar maakt dat niet waar’

43 Waar zijn die kwaliteitsmedia als we ze keihard nodig hebben? – Bas Kok

● KUNST & CULTUUR

44 In de prentenboeken van Mylo Freeman spelen kinderen van kleur de hoofdrol

47 Baba dronk zijn migratiepijn weg – Tayfun Balçik

In het kort.

Discriminerende opmerkingen van politici werken door in de media

BBB-POLITICI MONA KEIJZER (L) EN CAROLINE VAN DER PLAS (R) SPREKEN ZICH GEREGLD NEGATIEF UIT OVER MINDERHEDEN. BEELD: OP1/YOUTUBE

Wat politici zeggen over bevolkingsgroepen werkt door in kranten en op sociale media. Vooral uitspraken van Tweede Kamerleden hebben invloed: als zij vaker, negatiever of discriminerend spreken over bevolkingsgroepen, zie je dat daarna terug op sociale media en, in mindere mate, in kranten.

Dat blijkt uit de nieuwe voortgangsrapportage *Tussen Kamer, krant en sociale media* van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme. Volgens de staatscommissie schuilt daarin het risico dat discriminerende taal in het publieke debat steeds normaler wordt. Dat terwijl discriminatie op alle gronden van artikel 1 van de Grondwet in Nederland verboden is.

Discriminatie is een diepgeworteld en wijdverbreid probleem in de Nederlandse samenleving. Het raakt mensen persoonlijk en hersteloperaties kosten de samenleving miljarden. Steeds meer mensen ervaren discriminatie in sectoren als onderwijs, zorg en de arbeidsmarkt. In 2024 verdubbelde het aantal meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen ten opzichte van het jaar daarvoor.

De resultaten laten zien dat vooral politieke uitingen richtinggevend zijn. Wanneer Kamerleden vaker en negatiever spreken over bevolkingsgroepen, is dat later terug te zien in reacties op sociale media. Tegelijkertijd zijn er ook aanwijzingen voor invloed in omgekeerde richting: als op sociale media vaker en negatiever over bevolkingsgroepen wordt gesproken, is dat daarna ook zichtbaar in uitingen van Kamerleden. ●

Amerikaanse ambassadeur vindt Israëls expansie tot Eufraat en Nijl 'prima'

Volgens de Amerikaanse ambassadeur voor Israël Mike Huckabee zou het 'prima' zijn als Israël een groot deel van het Midden-Oosten inneemt. Dit zei hij in een interview met Tucker Carlson. De islamitische wereld staat op zijn achterste benen en heeft de uitspraken veroordeeld. Dat meldt de Arabische nieuwszender Al Jazeera.

In het interview gaat het over eerdere uitspraken van de ambassadeur over Israël en de Bijbel. Huckabee zou daarbij hebben verwezen naar het boek Genesis, waarin het Israëlsche volk van God het land van de Nijl tot aan de Eufraat toebedeeld krijgt. 'Dat is eigenlijk bijna het hele Midden-Oosten', zegt Carlson tegen de ambassadeur, die aandachtig luistert. Carlson somt verder op: 'Libanon, Israël, Syrië, Jordanië, een groot stuk van Saoedi-Arabië en Irak...', waarop Huckabee hem onderbreekt. 'Ik weet niet zeker of het zo ver reikt', zegt hij.

Daarna herhaalt de ambassadeur de Bijbelse belofte van God aan het 'uitverkoren' Israëlsche volk. Wanneer Huckabee verder wil praten over 'christelijk zionisme', laat Carlson hem niet gaan. Hij wil weten of Israël recht heeft op het hele Midden-Oosten? 'Het zou prima zijn als ze het helemaal zouden innemen', is het antwoord van de Amerikaanse ambassadeur tijdens het interview.

Vanuit de islamitische wereld kwam een scherpe veroordeling in een gezamenlijke verklaring, die zondag werd gepubliceerd. De verklaring is ondertekend door de Verenigde Arabische Emiraten, Egypte, Jordanië, Indonesië, Pakistan, Turkije,

MIKE HUCKABEE. BEELD: UNITED STATES EMBASSY IN ISRAEL/WIKIPEDIA

Saoedi-Arabië, Qatar, Koeweit, Oman, Bahrein, Libanon, Syrië, de Palestijnse Autoriteit, evenals de Organisatie voor Islamitische Samenwerking, de Arabische Liga en de Samenwerkingsraad van de Golf.

Huckabee, een uitgesproken christen-zionist, beschuldigde Carlson na de storm van kritiek van 'montage'. Hij stelde dat zijn uitspraken niet volledig zijn uitgezonden. 'De versie die Tucker op X heeft geplaatst, heeft mijn volledige reactie weggelaten. Voor velen van ons is de waarheid belangrijk. Blijkt het niet voor Tucker. Triest', aldus Huckabee. ●

Mediawaakhond: 'Israël doodde in 2025 meeste journalisten ooit'

Uit een rapport van het Comité ter Bescherming van Journalisten (CPJ) blijkt dat Israël vorig jaar het grootste aantal journalisten ooit heeft gedood, sinds het jaarlijkse onderzoek van de mediawaakhond in 1992 begon.

Wereldwijd gezien is 2025 ook het jaar waarin de meeste journalisten ooit zijn gedood: in totaal gaat het om 129, waarvan 84 zijn vermoord door Israël. Het CPJ meldt ook dat 2025 het tweede opeenvolgende jaar is waarin een recordaantal gedode journalisten is geregistreerd. Israël vermoordde 53 Palestijnse journalisten in Gaza, maar ook 31 redactiemedewerkers van een Jemenitisch persbureau. In Oekraïne en Soedan vonden veel journalisten de dood door 'gerichte aanvallen'.

De organisatie luidt de noodklok over het feit dat er geen noemenswaardig onderzoek wordt gedaan naar het 'doelgericht doden' van journalisten. Ook klaagt het CPJ dat er voor geen enkele 'moord' op journalisten verantwoording wordt afgelegd.

Voorts geeft het CPJ aan dat het om geverifieerde aantallen doden gaat. Het werkelijke aantal gedode

journalisten kan hoger uitvallen. Gaza bijvoorbeeld is nog steeds slecht toegankelijk voor internationale journalisten en onderzoekers. 'Nu veel van het bewijsmateriaal is vernietigd, zal het werkelijke aantal Palestijnse journalisten in Gaza dat opzettelijk door Israël werd aangevallen wellicht nooit bekend worden', aldus het CPJ. ●

PALESTIJNSE JOURNALIST AHMAD ABU MTEIR IS GEDOOD BIJ EEN ISRAËLSCH LUCHTAANVAL. BEELD: BASHAR TALEB/AFP

Te weinig biculturele Nederlanders in de politiek

MEHMET CERIT

Hoofdredeacteur / Directeur.

De gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart bepalen de koers van onze gemeenten voor de komende vier jaar. Het gaat om belangrijke thema's als woningbouw, veiligheid, onderwijs, zorg en duurzaamheid.

In aanloop naar de verkiezingen interviewen we verschillende lokale politici, onder wie Chantal Zeegers, D66-wethouder Klimaat, Bouwen en Wonen in Rotterdam, en Stevie Nolten, lijsttrekker van BIJ1 in Utrecht. Nolten werd politiek actief nadat ze Sylvana Simons hoorde spreken tijdens een Black Lives Matter-demonstratie. We vragen hen wat zij belangrijk vinden voor hun gemeente.

Stemmen lijkt vanzelfsprekend, maar pas in 1985 kregen inwoners met een migratieachtergrond zonder Nederlandse nationaliteit stemrecht bij gemeenteraadsverkiezingen. Zij mochten ook zelf kandidaat worden, na jarenlange discussies over gelijke rechten en volwaardige deelname aan de democratie.

Uit de bundel *Veertig jaar lokaal kiesrecht voor migranten*, waarover wij in de Kanttekening schrijven, blijkt dat sindsdien vooruitgang is geboekt. Het aantal raadsleden met een migratieachtergrond groeide van ongeveer veertig in 1986 naar meer dan driehonderd in 2006 en 2010. Gemeenteraden werden daardoor diverser.

Toch blijft de vertegenwoordiging achter. In 2016 en 2023 had

landelijk slechts zo'n 6 procent van de raadsleden een migratieachtergrond, terwijl hun aandeel in de bevolking toenam. In de 32 grootste gemeenten is 14,6 procent van de raadsleden van migratieachtergrond, tegenover bijna 38 procent van de inwoners. In de G10 gaat het om 21 procent tegenover ruim 46 procent, en in de vier grootste steden om 32 procent tegenover ruim 53 procent.

zegt onderzoeker Zeki Arslan, een van de auteurs van de bundel over migrantenkiesrecht. 'Dat gevoel van niet gehoord te worden zien we vooral bij de jongere generatie. De uitsluiting en discriminatie die zij ervaren, spelen daarin mee.'

Fatima Oulad Hady vertelt dat ze als Statenlid voor de PvdA hard haar best doet om mensen bij de politiek te betrekken, maar dat

ontstaat er spanning.

Jarenlang lukte het gevestigde partijen niet om de stem van biculturele Nederlanders stevig te verankeren in hun machtsstructuren. Zij werden vooral gezien als vertegenwoordigers van hun achterban en als electorale meerwaarde. Wanneer zij nadrukkelijk opkwamen voor thema's die onder hun kiezers leefden, nam de weerstand toe.

Zo werd voor veel kiezers duidelijk dat een plek op een kandidatenlijst geen garantie biedt voor echte invloed. Het vertrouwen verschoof: niet langer vanzelfsprekend naar gevestigde partijen, maar vaker naar eigen politieke organisaties, lokaal en landelijk, zoals Denk en BIJ1.

Daarmee komt een belangrijke vraag op. Zorgen minderhedenpartijen voor meer democratische deelname, doordat zij mensen mobiliseren die zich niet gehoord voelen? Of vergroten zij juist de tegenstellingen, door politiek langs culturele lijnen te organiseren?

Waarschijnlijk allebei. Ze vergroten de vertegenwoordiging en agenderen thema's die onder hun kiezers leven, maar leggen tegelijk bloot dat traditionele partijen tekortschieten.

Daarom is het belangrijk dat we op 18 maart naar de stembus gaan. Zo zorgen we voor een gemeentebestuur waarin verschillende stemmen doorklinken en waarin zoveel mogelijk inwoners zich herkennen. In onzekere tijden, waarin de democratie wereldwijd onder druk staat, is dat belangrijker dan ooit. •

'Het gebrek aan representatie op het hoogste niveau is het gevolg van een dieper probleem'

Ook onder wethouders en burgemeesters zijn biculturele Nederlanders niet evenredig vertegenwoordigd. Bekende uitzonderingen zijn de Amsterdamse wethouder Sofyan Mbarki en de Arnhemse burgemeester Ahmed Marcouch.

De cijfers tonen bovendien dat betrokkenheid niet vanzelfsprekend is. In 2018 ging iets minder dan de helft van de Amsterdammers met een migratieachtergrond stemmen. 'Als gevestigde partijen nauwelijks ruimte bieden aan de belangen van Nederlanders met een migratieachtergrond, kiezen veel mensen ervoor om niet te stemmen',

een kabinet met vrijwel alleen witte bewindslieden dit wel erg moeilijk maakt. 'Partijen die spreken over inclusiviteit en verbinding zetten hiermee een beeld neer dat voor veel Nederlanders vooral afstand uitstraalt', zegt zij.

Het gebrek aan representatie op het hoogste niveau is het gevolg van een dieper probleem. Gevestigde partijen zijn vaak terughoudend als het om echte invloed gaat. Biculturele Nederlanders zijn welkom als raadslid en zichtbaar op kandidatenlijsten. Maar zodra zij hogere posities opeisen – zoals het fractievoorzitterschap, een wethouderspost of een strategische plek op de lijst –

Op de cover.

Waarom Syrische jongeren steeds

Rondreizende, alleenstaande asielzoekers die verschillende Europese steden aandoen, terwijl ze weinig kans hebben op asiel; eerst waren het voornamelijk Noord-Afrikanen, nu blijken steeds meer Syrische jongeren zich onder deze groep te scharen. Dit vergroot de kans op crimineel gedrag, blijkt uit onderzoek.

BEELD: PIXABAY

● MAJORIE VAN LEIJEN

Het was de burgemeester van Arnhem, Ahmed Marcouch, die in mei 2025 als eerste alarm sloeg over probleemjongeren die de orde in de stad verstoorden. Diezelfde maand zei burgemeester Sharon Dijksma dat Utrecht en omliggende gemeenten significant last hebben van overlast door jonge Syrische asielzoekers.

De doos van Pandora leek geopend. Ook de gemeenten Den

Bosch, Nijmegen en Groningen bleken gebukt te gaan onder een toenemend aantal vechtpartijen, intimidatie en geweld, waarbij steeds weer Syrische jongeren betrokken waren. Burgemeesters en politie signaleerden dat deze jongeren elkaar in verschillende steden opzochten. Plots werd een netwerk zichtbaar dat tot voor kort aan de aandacht van bestuurders was ontsnapt.

Maar de jongeren liggen al langer onder de loop van onderzoekers die zich toespitsen op de asielketen. 'Dit is al een aantal jaar aan de gang. De problematiek van deze jongeren lijkt sterk op die van jongeren zonder verblijfsdocumenten die al jaren-

lang door Europa rondreizen en daarbij gebruikmaken van bestaande migrantengemeenschappen en opvanginstanties', zegt Richard Staring van onderzoeksbureau Beke. In een recent onderzoek dat het bureau uitvoerde in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) wordt zelfs gesproken over een verschuiving, waarbij Syrische jongeren steeds vaker opduiken binnen deze groep overlastgevendende jongeren.

Maar eerst: wie zijn die rondreizende jongeren? Het gaat om minderjarige asielzoekers, vaak uit Marokko, Algerije of Tunesië, die meestal een afwijzing krijgen

op hun asielaanvraag. Ze reizen door Europa op zoek naar een beter leven, omdat ze binnen hun netwerk hebben gehoord over bijvoorbeeld de mogelijkheid om geld te verdienen in Parijs, goede mondzorg in Hamburg of goede opvang in Zweden. Dat vertellen onderzoekers Isik Kulu Glasgow en Manon van der Meer van het WODC in een podcast uit eind 2023. Zij rondten toen net een uitgebreid onderzoek af naar rondreizende alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's).

Naast een geringe kans op een succesvolle asielaanvraag kampen deze jongeren vaak met multi-problematiek. Ze zijn gere-

vaker ontsporen

geld drugsverslaafd, hebben geen stabiele gezinssituatie en zijn gewend geraakt aan het leven in de marge van de samenleving. Ze weten hoe ze voor zichzelf moeten opkomen en gaan conflicten niet uit de weg, maar kennen vaak niet anders, vertelt Glasgow.

Machtswisseling in Syrië

Een groot aantal van deze factoren speelt nu een rol bij Syrische jongeren, die de laatste jaren naar Nederland zijn gekomen. Tot voor kort was de kans op asiel voor Syriërs groot, maar dit veranderde met de machtswisseling in Syrië. Van de ene op de andere dag keken Europese regeringen anders aan tegen hun komst. De Nederlandse regering kondigde een beslisstop af van zes maanden; daarna werden de meeste aanvragen afgewezen. In 2025 nam de Immigratie- en Naturalisatiedienst 390 besluiten over Syrische asielaanvragen, waarvan 28 procent resulteerde in een asielvergunning. Een jaar eerder ging het nog om 10.700 besluiten, waarvan 95 procent leidde tot een vergunning, meldt het CBS deze week.

Maar het verhaal gaat verder dan alleen het afgelopen jaar, benadrukt Staring. Het gaat om Syrische jongeren die in eerste instantie – al dan niet in familieverband – zijn gevlucht naar landen als Turkije, Libanon of Jordanië. Ook daar hadden zij vaak weinig kans op een goed leven, legt hij uit. ‘In Turkije bijvoorbeeld kregen zij geen vluchtelingenstatus. Op school kregen ze les in een taal die ze niet spreken, en in de grote stad leek niemand op hen te zitten wachten. Ze mogen er verblijven, maar worden feitelijk in de marge van de samenleving geduwd. Vanuit die optiek besluiten sommige jongeren die op straat zijn groot geworden verder te reizen. Ze willen meer verdienen, meer status, en worden aangetrokken

door beloftes over een El Dorado in Europa, gevoed door berichten op sociale media uit hun netwerk.’

In dit opzicht lijken de Syrische jongeren veel op de rondreizende jongeren die we kennen uit Noord-Afrikaanse landen, zegt de onderzoeker. ‘Ze duiken af en toe een asielprocedure in. Soms hebben ze misschien kans

weg te komen met hun gedrag, en soms is dat ook zo. Dan is het hek van de dam.’

Verschuiving

In interviews die de onderzoekers hielden met bewoners van asielzoekerscentra komt eenzelfde beeld naar voren. ‘Respondenten beschrijven een verschuiving van overlastge-

perspectief op een verblijfsstatus en de afwezigheid van naaste familie’, staat in een andere passage.

Syrische jongeren zijn in veel opzichten gaan lijken op de eerdergenoemde rondreizende jongeren uit Noord-Afrikaanse landen, concluderen de onderzoekers. Toch zijn er ook verschillen, merkt Sanne Noyon, onderzoeker bij het WODC, op. ‘De gemeenschap waarin zij in Nederland terechtkomen, is anders. Hier wonen veel Syriërs die inmiddels zijn gesetteld. Zij gingen hen voor en kunnen ondersteuning bieden. Er is natuurlijk ook een Marokkaanse gemeenschap, maar die is hier al veel langer en heeft een heel andere migratiegeschiedenis dan de Marokkaanse jongeren die nu komen.’

Ook Staring benadrukt het vluchtelingenverleden van Syrische jongeren. ‘Formeel zou je deze jongeren niet altijd als vluchteling bestempelen als zij vertrekken vanuit een land als Turkije met economische motieven. Maar we moeten daar voorzichtig mee zijn. Zij zijn in eerste instantie wel gevlucht uit een oorlogsgebied en dragen een vluchtverleden met zich mee, wat gepaard kan gaan met trauma. Dat kan een rol spelen in hun gedrag.’

Geen lieverdjes

De vraag blijft in hoeverre je met deze factoren rekening kunt houden als je bijvoorbeeld in een azc werkt en je bedreigd voelt, of als een supermarktmanager keer op keer winkeldieven uit de winkel moet zetten.

‘Het zijn geen lieverdjes’, zegt Van der Meer in de podcast. ‘Maar de overlast is niet het hele verhaal. Deze jongeren zijn ook kwetsbaar voor criminele netwerken en worden regelmatig uitgebuit. Ze zijn dader, maar soms ook slachtoffer’, zegt zij in de podcast.

‘In Turkije kregen zij geen vluchtelingenstatus’

op een status, maar zo niet, dan reizen de weer verder. Deze problematiek herhaalt zich nu, maar de poppetjes zijn veranderd.’

In Nederland komen ze bovendien terecht in een overvolle asielketen, met de alom bekende wachttijden, verplaatsingen en gebrekkige opvang, gaat hij verder. ‘Natuurlijk ontspoot niet iedere jongere, maar de ingrediënten om in de criminaliteit te belanden zijn dan wel aanwezig. Ze zijn jong, hebben weinig perspectief en missen een familiefiguur, zoals een corrigerende oom. Vooral in grotere opvanglocaties wanen ze zich anoniem. Ze hebben het gevoel

vende Noord-Afrikaanse jongeren naar Syrische jongeren die voor veel incidenten binnen de opvang zorgen. Oorzaak van hun gedrag zou liggen in onder meer problematisch middelengebruik, waardoor professionals moeilijk contact met hen krijgen’, staat in het rapport.

Ook professionals signaleren een verandering in het gedrag van Syrische asielzoekers. ‘Zij constateren dat deze jongeren, in vergelijking met de Syrische jongeren die rond 2015 in Nederland asiel aanvroegen, ingewikkelder gedrag laten zien. Dit hangt samen met lange wachttijden in de asielprocedure, een gebrekkig

Op de cover.

‘Zeker bij minderjarige asielzoekers gaat het vaak om jongeren die hulp nodig hebben’

BEELD: PIXABAY

Wat we niet uit het oog moeten verliezen, voegt Noyon toe, is dat het om een kleine minderheid gaat. ‘Als je in een gemeente woont waar dit speelt, voelt het waarschijnlijk niet zo. Toch is het belangrijk dat te blijven benadrukken. Zeker bij minderjarige asielzoekers gaat het vaak om jongeren die hulp nodig hebben. Repressie is een begrijpelijke reflex, maar niet altijd het juiste antwoord.’

Bovendien kan de nadruk op Syrische jongeren als overlastgevers juist wangedrag in de hand werken, concludeert het onderzoeksteam van bureau Beke. Tijdens het onderzoek merkten zij dat kansarme asielzoekers gefrustreerd raken door dit label. ‘Dat maakt hen uiteindelijk onverschillig. Als ze weten dat ze kansarm zijn, gaan ze zich ernaar gedragen’, zegt Staring.

Tijdens het onderzoek sprak hij niet alleen met zorgmedewerkers, maar ook met de asielzoekers die problematisch gedrag vertoonden. Wat hem vooral opviel, was verwarring. ‘Je ziet dat ze in een systeem zijn beland dat ze niet altijd goed begrijpen. Als ze worden overgeplaatst naar een azc dat speciaal is ingericht voor overlastgevers, vragen ze zich af: waarom zit ik hier? Vaak speelt gebrekkige communicatie

hier een rol in. Een personeelslid heeft zich misschien onveilig gevoeld door de manier van praten. De asielzoeker legt uit dat hij zijn recht wilde halen, maar dat deed op een manier die door het personeel niet wordt geaccepteerd.’

‘Ik vind dat zelf ook verwarrend. Aan de ene kant is het begrijpelijk dat de veiligheid van personeel vooropstaat en dat daar protocollen voor zijn. Aan de andere kant ontbreekt vaak een serieus gesprek waarvoor de tijd wordt genomen. Het zou zinvol zijn om iemand uit te leggen waarom hij wordt overgeplaatst, zodat hij van de sanctie kan leren. Dat gebeurt nu te weinig’, aldus Staring.

Dat heeft deels te maken met een gebrek aan capaciteit bij hulpverlenende organisaties, zegt Noyon. ‘Juist bij minderjarige asielzoekers is begeleiding cruciaal. Verbinding met familie is voor deze jongeren belangrijk, maar als die ontbreekt, kan een ander die rol vervullen, bijvoorbeeld een volwassene tegen wie zij opkijken.’

Kleinschaligheid

Een positief voorbeeld ziet Staring momenteel in Arnhem, waar jongerenwerkers met dezelfde achtergrond de jongeren begelei-

den. ‘Dat is heel zinvol. Ook kleinschalige opvang kan een positief effect hebben. Kleinschaligheid is niet per definitie beter, maar het bevordert wel onderlinge relaties: mensen kennen elkaar binnen een azc, waardoor anonimiteit afneemt.’

Het nieuwe kabinet wil op een aantal punten een koerswijziging

stabiele opvang, waarbij verplaatsingen zo veel mogelijk worden beperkt. Tegelijkertijd zet het in op een harde aanpak van asielzoekers die niet in Nederland mogen blijven.

Staring is voorzichtig positief over die plannen. ‘Meer geld en tijd voor deze organisaties is goed. Bij overlast moet je boven-

‘Juist bij minderjarige asielzoekers is begeleiding cruciaal’

in de asielketen doorvoeren. In het regeerakkoord staat dat wordt geïnvesteerd in organisaties als de IND, het COA en Nidos. Extra personeel moet zorgen voor meer tijd voor kwalitatief werk. Ook wil het kabinet de noodopvang sluiten en uitsluitend investeren in

dien optreden: het is logisch om te straffen als iemand over de schreef gaat. Maar reageer op gedrag, niet op het label “kansarm”. Straf moet proportioneel zijn en niet worden opgelegd omdat iemand toch al weinig perspectief heeft in Nederland.’ ●

ARNON GRUNBERG

BEELD: PASCALLE BONNIER

De resolutie en het bloedbad

Tijdens een diner midden februari zat ik naast een Iraanse wetenschapper die al jaren in Nederland woont. We spraken over de opstand in Iran, waarbij naar schatting al 30.000 burgers zijn gedood. Mijn tafelgenoot vertelde vervolgens over een Iraanse filosoof, Ramin Jahanbegloo, verbonden aan het Mahatma Gandhi Centrum voor Gewelddoosheid en Vredesstudies in India, die zich recentelijk in een Indiase krant positief had uitgelaten over een eventuele Amerikaanse interventie in Iran. Volgens Jahanbegloo zouden Iraniërs zich in de steek gelaten voelen als Trump niet zou ingrijpen.

Dat een Iraanse filosoof die zijn naam verbonden heeft aan gewelddoos protest zich positief uitlaat over zo'n interventie, was volgens mijn Iraanse disgenoot meer dan alleen een teken van de wanhoop die zich van het Iraanse volk meester heeft gemaakt. Mijn verbazing vond hij getuigen van onwetendheid en van westerse vooringenomenheid.

Zo was ik opeens veranderd in de progressieve westerling, die meent dat de gemiddelde Iraniër het Amerikaanse imperium evenzeer verafschuwt als zijn eigen ayatollahs. De progressieve westerling die de mening aanhangt dat buitenlandse interventie na de Tweede

**'Ik wil niet al te
neerbuigend
doen over de
VN, dat doen al
genoeg mensen'**

Wereldoorlog nooit een succesvolle regime change tot gevolg heeft gehad, en die graag wijst op de half-vergeten en niet bijzonder geslaagde oorlogen aan het begin van deze eeuw in Afghanistan en Irak: militaire overwinningen die via burgeroorlogen eindigden in politieke nederlagen.

Dat Obama geen zin had zijn vingers te branden aan de oorlog in Syrië, had alles met Irak en Afghanistan te maken. Men vecht niet altijd alleen de vorige oorlog uit; politici hebben de neiging vergissingen die hun voorgangers maakten te herstellen, hoewel het goed mogelijk is dat er zo alleen nieuwe vergissingen worden begaan.

Mijn sympathieke disgenoot had natuurlijk gelijk, ik was die progressieve westerling, hoewel ik mezelf helemaal niet zo verschrikkelijk progressief vind en het etiket westerling ook niet een heel vrolijk

makend etiket vind. Ik had misschien te veel kwaliteitskranten gelezen, die ook niet immuun zijn voor vooringenomenheid, waarmee ik niet zeg dat TikTok en Insta het alternatief zijn. Kwaliteitskranten schieten doorgaans stukken minder tekort dan vele andere media.

Aan tafel merkte ik nog wel op dat het ironisch is dat sommige Iraniërs hun hoop hebben gevestigd op iemand als Trump, maar ik voegde er snel aan toe dat Hitler zonder hulp van massamoordenaar Stalin misschien niet verslagen zou zijn, of pas veel later dan in 1945.

Je kunt niet altijd kiezen door wie je wordt bevrijd en je kunt het je niet altijd permitteren om kieskeurigheid te zijn.

Dat is de fundamentele vraag die tijdens het diner niet werd gesteld: is het erg als je bevrijd wordt door bevrijders die andere prioriteiten en belangen hebben dan jouw bevrijding?

Trump ligt er niet van wakker als er mensenrechten worden geschonden, maar dat gold ook voor zijn voorgangers en voor Europa en de zogenaemde Global South.

Mensenrechtenschendingen elders worden pas een politiek probleem als dat zo uitkomt, of als de omvang van de catastrofe niet meer te negeren valt. Bij mijn weten is er nog nooit een oorlog gevoerd puur

en alleen om geschonden mensenrechten in ere te herstellen. 'Uw rechten worden geschonden, wij komen u helpen.'

Misschien getuigt het ook wel van vooringenomenheid te denken dat je staatsgeweld elders kunt bestrijden met keurige demonstraties in het Westen. Beter dan niets, ongetwijfeld, maar is het genoeg?

Wie de internationale rechtsorde, dat doodzieke zeehondje, wenst te reanimeren, zou op zijn minst even moeten nadenken over de vraag hoe de internationale gemeenschap het internationale recht precies gaat afdwingen.

Ik wil niet al te neerbuigend doen over de VN, dat doen al genoeg mensen en vaak niet de mensen met wie ik geassocieerd wens te worden, maar toch: welk bloedbad is voorkomen of gestopt door een resolutie?

Het is waar. Ook resoluties zijn beter dan niets.

Maar vertel dat aan de stervenden in Iran en elders. En de keerzijde van die medaille: wilt u uw zoon opofferen voor grove mensenrechtenschendingen in Iran en elders?

Ik eerlijk gezegd liever niet.

De dappere opiniemaker roept doorgaans anderen op moedig te willen sterven. Ik laat dat na, ik hoop ietsje beter te zijn door het dilemma te schetsen. Ietsje, veel is het niet. •

Waarom een conservatieve beweging van slagen heeft

Telegraaf-journalist Wierd Duk wil een conservatieve beweging smeden van christenen en seculieren. Maar heeft zo'n project in Nederland wel politieke, historische en theologische grond? Twee experts hebben zo hun twijfels.

WIERD DUK TIJDENS EEN OPNAME VAN DE PODCAST HET LAND VAN WIERD DUK. BEELD: DE TELEGRAAF/YOUTUBE

● EWOUT KLEI

Wierd Duk wil iets nieuws beginnen. Eind vorig jaar riep de *Telegraaf*-journalist op tot het vormen van een conservatieve beweging die christenen en seculiere conservatieven samenbrengt. Hij laat zich hierbij inspireren door Turning Point USA van wijlen Charlie Kirk, een trumpiaanse influencer die vorig jaar werd vermoord. Duks oproep wordt dan ook gesteund door de populaire jonge

evangelist Daniël van Deutekom, oprichter van God First en Turning Point Nederland.

In Duks ideale wereld vinden verontruste kerkgangers, cultuurconservatieven en rechts-populistische denkers elkaar in een gezamenlijk front tegen wat zij zien als moreel en maatschappelijk verval. Maar bestaat er in Nederland wel een vruchtbare bodem voor zo'n alliantie?

Twee soorten conservatisme

Volgens conservatisme-kenner Ronald van Raak, hoogleraar filosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, is dat allerm minst vanzelfsprekend. Sterker nog, hij

ties van conservatisme. 'Je kunt het allereerst zien als behoudzucht: het bewaren van wat je hebt bereikt. Als je conservatisme zo opvat, dan wordt elke succesvolle politieke beweging uiteindelijk conservatief. Sociaaldemocraten zijn conservatief omdat ze de verzorgingsstaat willen behouden, confessionelen omdat ze het bijzonder onderwijs niet willen afschaffen en liberalen omdat ze de vrije markt willen beschermen.'

Maar conservatisme kun je ook opvatten als een ideologie, vervolgt Van Raak. 'Het klassieke conservatisme gaat uit van een natuurlijke orde, van een natuurlijke ongelijkheid tussen mensen, waarin iedereen zijn rol heeft in de sociale hiërarchie. De samenleving wordt gezien als een lichaam waarin elk onderdeel zijn plaats heeft. Wie daar te veel aan tornt, brengt het geheel in gevaar. Dat wereldbeeld botst fundamenteel met het politieke denken in Nederland. Liberalen zetten vrijheid centraal,

'Liberalen zetten vrijheid centraal, socialisten gelijkheid, maar beide gaan uit van de gelijkwaardigheid van mensen'

betwijfelt of je in Nederland überhaupt van een coherente conservatieve traditie kunt spreken.

Er zijn volgens hem twee defini-

socialisten gelijkheid, maar beide gaan uit van de gelijkwaardigheid van mensen. Conservatisme als ideologie past daar slecht tussen.'

eging in Nederland geen kans

Historisch gezien had het Nederlandse conservatisme bovendien weinig om op terug te vallen. 'In landen als Engeland of Pruisen (het latere Duitsland, red.) wortelde het conservatisme in een sterke adel die haar privileges wilde behouden. Nederland kende zo'n machtige landadel nauwelijks, zeker niet in het westen van het land. Pogingen tot conservatieve politieke organisatie na 1848, vaak in reactie op de grondwet van Johan Rudolph Thorbecke, bleven beperkt en fragmentarisch.'

Wel succes had de conservatieve, maar toch vooral religieuze antirevolutionaire beweging, later partij, van Guillaume Groen van Prinsterer en Abraham Kuiper. Maar zij legden zich neer bij het parlementaire stelsel. Kuiper omarmde het zelfs volledig en werd modern, niet conservatief in klasieke zin.

Dat verklaart mede waarom Nederland nooit een uitgesproken conservatieve partij heeft gehad. Er zijn wel partijen met conservatieve elementen, zoals de Staatskundig Gereformeerde Partij en Forum voor Democratie, maar die zijn óf primair religieus, óf ideologisch eclectisch en deels libertair. Van Raak ziet JA21, de PVV en zelfs GroenLinks eerder als varianten van liberalisme dan als conservatisme: vrijheid en individualisme blijven voor deze partijen uiteindelijk het uitgangspunt. 'Stickertjes plakken is sowieso lastig', zegt hij. 'Groepen en partijen zijn intern veel diverser dan het etiket suggereert.'

Tegen die achtergrond oogt het initiatief van Wierd Duk volgens Van Raak vooral als een poging om een onderstroom te organiseren die tot nu toe versnipperd bleef. Mogelijk speelt ook mee dat onder jongeren weer meer belangstelling is voor religie, vaak in radicalere vormen. Kerken weten die jongeren niet altijd te bereiken, waardoor

nieuwe bewegingen in dat gat kunnen springen. Maar of Nederland zit te wachten op een ideologisch georganiseerde conservatieve denktank of beweging, zoals de Edmund Burke Stichting van de conservatieve intellectueel Bart-Jan Spruyt dat rond het jaar 2000 probeerde te zijn, betwijfelt hij. 'Het Nederlandse politieke systeem is

presenteert als de Nederlandse Charlie Kirk, wil samen met Wierd Duk een nieuwe conservatieve beweging vormen. Maar daarin schuilt volgens Paas een fundamenteel risico: de politisering van het geloof. 'Normaal gesproken laat je je geloof – je diepste overtuigingen en morele vragen – doorwerken in je politieke keuzes. Hier

zal die waarschijnlijk de Bergrede herontdekken.'

Onderzoek laat volgens Paas zien dat de uiterste rechterflank gemiddeld juist sterker geseculariseerd is dan de rest van de bevolking. Regelmatige kerkgangers stemmen zelden radicaal rechts. Zij kiezen eerder voor confessionele partijen, ook als zij inhoudelijk conservatief zijn. Voor veel gelovigen gaan PVV-achtige partijen simpelweg te ver. 'Dat verklaart ook de koele reactie vanuit de hoek van het *Reformatorisch Dagblad* op Duks initiatief. Men is het op sommige punten misschien eens met de Telegraaf-journalist, maar voelt weinig behoefte om na zijn oproep meteen in de houding te springen.'

Heeft een conservatieve beweging in Nederland dan kans van slagen? Paas is uitgesproken pessimistisch. 'Volstrekt kansloos', zegt hij. 'Wat resteert is vooral een kring van gelijkgestemden die het gezellig met elkaar hebben, maar politiek weinig toevoegen. Rechts heeft namelijk al een enorme media-infrastructuur. *Denk aan de Telegraaf, WNL, Ongehoord Nederland, Nieuws van de Dag, Vandaag Inside.*

Daar komt bij dat het Nederlandse politieke systeem juist ruimte biedt aan nuance en versplintering, vervolgt Paas. 'Anders dan in een tweepartijstelsel hoeft niemand hier te kiezen tussen twee uitersten. Dat maakt polarisatie minder dwingend, maar ook ideologische mobilisatie lastiger dan in een land als de Verenigde Staten.'

Paas benadrukt tot slot dat het christendom zich principieel slecht laat vangen in links-rechts-schema's. 'De traditie is te rijk, te tegenstrijdig zelfs. Het christendom staat voor radicale sociale gerechtigheid, maar ook voor scherpe morele grenzen, bijvoorbeeld over abortus. Als je geloof voor een politiek karretje spant, doe je het geloof tekort.' •

'Rechts heeft namelijk al een enorme media-infrastructuur'

pragmatischer. We hebben planbureaus en adviesraden, geen ideologische denktanks zoals in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.'

Een passend geloof bij je politieke keuze

Theoloog Stefan Paas kijkt met een ander soort scepsis naar het initiatief. Niet zozeer politiek, maar theologisch. Hij plaatst Duks plannen in een bredere internationale context, waarin figuren als de Amerikaanse activist Charlie Kirk een belangrijke rol spelen. Kirk is volgens Paas een gelaagd fenomeen: aan de ene kant een harde culture warrior, aan de andere kant iemand met een zichtbaar persoonlijk geloofsleven. 'Hij ging naar de kerk, bad, sprak openlijk over zijn geloof. Dat maakt het ingewikkelder. Hij was niet iemand die puur cynisch religie inzette.'

Juist dat onderscheid maakt Paas niet honderd procent negatief over Kirk, maar des te sceptischer over de pogingen om dat model naar Nederland te importeren. Daniël van Deutekom, die zichzelf

dreigt het omgekeerde: eerst je politieke stam kiezen, om daar vervolgens een passend geloof bij te zoeken.'

Paas ziet dat gevaar breder, ook bij radicaal-rechtse bewegingen die christelijke symboliek inzetten zonder duidelijke inhoudelijke binding met het christendom. In landen als Duitsland en Frankrijk, maar ook in Nederland, fungeert 'christelijk' dan vooral als cultureel markeringspunt, vergelijkbaar met verwijzingen naar de VOC of Zwarte Piet. Het geloof wordt een identiteitslabel, geen bron van morele zelfkritiek. 'Wat betekent christelijk dan nog?' vraagt Paas zich retorisch af. 'Niet veel meer dan een symbool.'

Hij wijst op bekeerlingen als Ayaan Hirsi Ali en Eva Vlaardingerbroek. Bij de eerste ging het ook om een persoonlijke zoektocht, maar bij Vlaardingerbroek is het geloof duidelijk ondergeschikt aan haar politieke keuze voor uiterst rechts. De bekering is in beide gevallen ingebed in een bepaald politiek spectrum. 'Als een links iemand opeens christelijk wordt,

KIRSTEN VAN DEN HUL

Hoe houden we de moed erin?

Blue Monday mag achter de rug zijn, dat betekent niet dat de zon weer volop schijnt. Iran rouwt om haar duizenden doden. Hongersnood in Soedan, Israël blijft Gaza bombarderen, ICE schiet met scherp. In Nederland slaan D66, CDA en VVD ondertussen rechtsaf door te bezuinigen op de zorg, op de WW en op het eigen risico. En Fabers asielwetten? Die worden doodleuk uitgevoerd.

Je zou er somber van worden. Of nog erger: murw. Een soort Groundhog-Day-gevoel, alsof elke dag zich continu herhaalt, zonder dat we een stapje verder komen. Hoe houden we de moed erin?

Agency, handelingsvermogen. Een abstract sociologisch begrip dat in deze tijden belangrijker is dan ooit. Want iedereen, wie of waar je ook bent, heeft agency. Door te protesteren. Te boycotten, te staken, een bericht te delen op sociale media, of simpelweg een gesprek aan te gaan: iedereen heeft altijd een mogelijkheid om iets te doen.

Niet dat dat altijd gemakkelijk is. Soms is de ellende in de wereld zo overweldigend, zo teleurstellend of gekmakend eng, dat je het liefst onder de dekens wil duiken met de deur op slot, wachten tot

‘Die grondrechten zijn het resultaat van jaren strijd’

het overwaait. Maar het punt is: dit waait niet zomaar over. Zoals een Amerikaanse vriend schreef: dit is geen brandoefening, dit is brand. Dit is het moment om in actie te komen. Om niet normaal te maken wat niet normaal is.

Niet voor niets begint onze Grondwet met de volgende woorden: ‘Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld.’ En niet voor niets begint het Grondvest van de Verenigde Naties met de ambitie om volgende generaties ‘te redden van de plaag van oorlog’.

Het lijkt wel of die woorden soms voor het gemak even vergeten worden. Gelijkeheidsbeginsel? Heel belangrijk, maar migranten tegenhouden is nu belangrijker. Internationaal recht? Mooi, maar grondstoffen en geopolitiek gaan even voor. Zo werkt het natuurlijk niet. Die grondrechten zijn het resultaat van jaren strijd. Van oor-

logen, demonstraties en debatten. Veel te belangrijk om in de ijskast te zetten.

We zien in de VS hoe snel het mis kan gaan. Een overheid die keihard liegt, zelfs als er bewijsmateriaal is dat het tegendeel bewijst. Politici die kiezen voor hun eigen belang in plaats van de publieke zaak. Grote bedrijven die hun beleid zonder aarzelen aanpassen, in ruil voor toegang tot Mar-A-Lago en het Witte Huis. En (para)militaire organisaties die niet schromen om het vuile werk op te knappen.

Hoe het zover heeft kunnen komen? Niet doordat er per se brede steun was voor Trumps beleid. Maar vooral doordat mensen tegen elkaar zeiden: zo’n vaart zal het niet lopen – we hebben onze rechtstaat toch nog? Hoe erg kan het zijn? En zo schoof wat normaal was steeds een heel klein beetje verder op. Grensmuur,

grenspolitie, politiegeweld. Criminele ongedocumenteerden, alle ongedocumenteerden, alle mensen van kleur, zelfs kinderen. Elke dag een stapje verder weg van medemenselijkheid.

Zo ver is het hier gelukkig nog lang niet. Toch worden ook hier langzaam maar zeker stapjes gezet die alle alarmbellen zouden moeten doen afgaan. Slijmen bij Trump, omdat we hem zo hard nodig hebben? Niet normaal. Onze ogen sluiten voor de dagelijkse ellende in Oekraïne, Gaza, Iran en Soedan? Niet normaal. Grote bedrijven ontzien terwijl het klimaat kind van de rekening is? Niet normaal. Strafbbaarstelling van ongedocumenteerden? Niet normaal. Nóg hogere drempels voor gezinshereniging en naturalisatie. Nóg langer wachten tot je volwaardig mee mag doen. Nóg meer mensen die vast komen te zitten in het troosteloze niemandsland tussen vluchten en blijven.

Als er één ding is dat we nu moeten doen, is onszelf én elkaar er dagelijks hardop aan helpen herinneren dat dit alles niet normaal is. Dat we in de eerste plaats allemaal mensen zijn. Luid en duidelijk. Of zoals Bad Bunny het verwoordde bij de Grammy’s: ‘het enige dat sterker is dan haat, is liefde’. Ik zeg: aan de slag! ●

Moskeekoepel K9: 'Media, nodig islamdeskundigen uit en geen zelfbenoemde experts'

Redacties moeten deskundigen uitnodigen als het over de islam gaat. Het debat wordt nu vooral bepaald door critici zonder kennis of door extremisten met een verhaal waarin veel moslims zich niet herkennen, vindt moskeekoepel K9.

● MAJORIE VAN LEIJEN

Het was een uitzending over moslimextremisme. Wakker Nederland (WNL) had VVD-Tweede Kamerlid Bente Becker uitgenodigd om over het onderwerp te praten. Gedurende dit gesprek werden teksten uit de Koran getoond. Dat er een link werd gelegd tussen extremisme en de Koran viel niet goed bij een groot aantal moslims. Maar erger nog vonden ze het feit dat de teksten de volledige uitzending op zijn kop werden getoond. Noch Becker, noch de redactie had het opgemerkt.

Het voorval gebeurde op 9 november 2020, maar het broeide nog dagen op sociale media. Hoe kunnen media uitzendingen vulen over de islam zonder ook maar iemand met kennis van zaken te spreken? Er waren nog meer voorbeelden. Steeds vaker hebben moslims het gevoel dat er over hen wordt gepraat door mensen die weinig tot niets over de islam weten, zegt Joram van Klaveren, woordvoerder van moskeekoepelorganisatie K9. 'We krijgen regelmatig mailtjes van moslims die zich hieraan ergeren.'

De aan K9 verbonden onderzoeksgroep Monitor Politieke Ontwikkelingen (MPO) bracht onlangs een rapport uit waarin het de kwestie aan de kaak stelt. Met het onderzoek wil het redacties bewust maken van het gebrek aan

deskundigheid bij veel sprekers als het gaat over de islam.

Het probleem voltrekt zich aan beide kanten van het debat, stellen de onderzoekers. Aan de ene kant bevindt zich het narratief van extremisten. Terreurorganisaties gebruiken en manipuleren religieuze leerstellingen om hun verhaal kracht bij te zetten. Vervolgens wordt dit narratief als de norm voor moslims gepresenteerd, en dit heeft zijn weerslag op de publieke opinie, aldus het MPO.

Niemand aan tafel die tegenspreekt

'Dat mensen hun mening uiten, is natuurlijk prima, laten we dat vooropstellen', zegt Van Klaveren. 'Het probleem is wanneer mensen zich voordoen als deskundige en hun mening presenteren als feiten. Als er niemand aan tafel zit die dit tegenspreekt en iedereen instemmend meeknipt, nemen mensen zo'n mening over. Dit gebeurt ook in kwaliteitsmedia en dat heeft impact.'

Als voorbeeld noemt hij Geert Wilders, die vaak van alles denkt te weten over de islam. Zo noemde hij in een uitzending Boko Haram 'de islam', iets waar veel moslims zich tegen zullen verzetten, vertelt hij.

In het rapport zetten onderzoekers enkele uitspraken van Wilders op een rij. 'Het woord islam betekent 'onderwerping' en dat is precies waar het op uit is: het bestrijden van alle niet-moslims, totdat alles en iedereen islamitisch is.'

Fabels ontkrachten

Het is belangrijk om dit soort extreme ideeën over de islam te

BEELD: A.J./DEKANTTEKENING

ontkrachten, en juist daarom zouden werkelijke experts vaker in de media moeten verschijnen, vinden de onderzoekers. De ideeën dat de islam een inherent gewelddadige religie is die niets minder nastreeft dan de verovering van de wereld, zijn door meerdere experts tegengesproken.

'Er zijn voldoende experts op dit gebied in Nederland. Academics die bijvoorbeeld theologie, islamkunde of Arabisch hebben gestudeerd, imams of anderen die zich hiermee bezighouden', zegt Van Klaveren. 'Het hoeven niet perse moslims zelf te zijn. Niet-moslims die een relevante studie hebben afgerond, kunnen vaak goede analyses of nuances aanbrengen. Experts die zelf moslim zijn, kunnen juist weer het perspectief van

binnenuit brengen. Deze twee kunnen prima naast elkaar bestaan.'

'We pleiten voor meer evenwichtigheid in de berichtgeving over de islam. Er zijn in academisch Nederland immers voldoende deskundigen te vinden die op basis van aantoonbare expertise en deskundigheid een inhoudelijke bijdrage kunnen leveren aan het publieke debat', concludeert het MPO.

'Wanneer bijvoorbeeld een politicus als Vlaams Belang-prominent Filip De Winter op de NPO verschijnt (zoals op 10 mei 2022 bij het programma *Ongehoord Nieuws*), zou er ook een echte expert moeten aanschuiven die een academisch weerwoord biedt en een ander perspectief schetst.' ●

Moeten we Nederlandse IS-strijde

Duizenden IS-strijders die vastzaten in Syrië zijn overgebracht naar Irak. Het is zeer de vraag of zij daar een eerlijk proces krijgen, en het land kent de doodstraf. Wordt het niet tijd om Nederlandse IS-strijders terug te halen en hier te berechten?

BEWONERS VAN HET AL-HOL-KAMP VOOR IS-STRIJDERS WORDEN NAAR EEN KAMP IN DE SYRIISCHE PROVINCIE ALEPPO GEBRACHT. BEELD: OMAR HAJ KADOUR/AFP

● TAYFUN BALCIK

Mostafa Hilali,
militair

‘Dit is een ontzettend complex onderwerp. Een deel van mij zegt: iedereen heeft recht op een eerlijke rechtsgang, en die is misschien wel het beste gewaarborgd hier in Nederland.

Tegelijkertijd is de vraag in hoeverre deze voormalige Daesh-strijders* — ik weiger ze IS te noemen; ze zijn geen islamitische staat en ik wil hun die rechtvaardiging niet geven — recht hebben op de Nederlandse rechtsgang. Ze wilden geen onderdeel meer zijn van Nederland, maar van een terroristische organisatie. Dat was hun keuze. Ze zijn vrijwillig vertrokken.

Om dan nu te klagen over hun recht op een eerlijke rechtsgang, vind ik bizar. Ook omdat zij zelf anderen totaal geen eerlijke rechtsgang hebben gegeven. Dit soort strijders hebben walgelijke misdaden tegen de menselijkheid gepleegd.

Vanuit een principieel standpunt kun je zeggen: wat iemand ook heeft gedaan, iedereen heeft rech-

‘Ze zijn vrijwillig
vertrokken’

ten. Maar tegelijk borrelt bij mij de vraag waarom we iemand zouden terughalen, met mogelijk risico's voor Nederlandse mensen.

Zij hebben Nederland, de Nederlandse samenleving en de Nederlanders de rug toegekeerd. Ook hebben ze Nederlandse moslims de rug toegekeerd die er elke dag voor kiezen niet die kant op te gaan en die terroristische organisatie niet te steunen. Sommige scheidingen zijn niet meer terug te draaien. Dit lijkt mij er een van. ●

* Arabisch acroniem voor de terreurorganisatie Islamitische Staat in Irak en de Levant (ISIL/ISIS), verafschuwd door IS zelf omdat het klinkt als Daes (iemand die vertrappt) of Dahes (iemand die verdeeldheid zaait).

ers terughalen? Ons panel reageert

Ayala Levinger,
software-ontwikkelaar

'Het is opmerkelijk dat we al jaren een discussie voeren over het terughalen van IS-strijders, terwijl vorige week nog in de media werd onthuld dat zeker 21 Nederlanders vorig jaar in dienst waren bij het Israëlische leger. Terwijl er internationaal ernstige beschuldigingen liggen van geno-

cide en etnische zuivering in Gaza, lijkt de politieke en publieke verontwaardiging over de betrokkenheid van deze Nederlandse staatsburgers nagenoeg uit te blijven. Het voelt dan ook cynisch om de vraag over IS-strijders nu weer centraal te stellen.

Het suggereert namelijk dat de ene vorm van geweld en radicalisering acceptabel is, omdat het in een bepaald politiek plaatje past, terwijl de andere vorm als het ultieme kwaad wordt weggezet. Dat maakt de huidige focus op IS-strijders niet alleen selectief, maar ook inherent racistisch in zijn uitwerking.

Echte rechtvaardigheid begint bij het hanteren van dezelfde maatstaf voor alle Nederlandse staatsburgers die deelnemen aan potentiële oorlogsmisdaden in het buitenland.' ●

Yunus Kaplan,
docent maatschappijleer

'De reactie is vaak simpel: laat ze daar. Ze kozen zelf voor de Islamitische Staat. Ze keerden zich af van de samenleving waar ze vandaan kwamen. Dan moeten ze het daar ook maar uitzoeken. Dat gevoel begrijp ik. Maar strafrecht werkt niet op basis van gevoelens.

Wie zich heeft aangesloten bij een terroristische organisatie moet worden vervolgd. En als het om Nederlandse staatsburgers gaat, dan hoort dat hier te gebeuren, voor onze rechters en volgens onze wetten. Zolang zij daar vastzitten, hebben wij geen zicht op hen. We weten niet wat er gebeurt als de situatie daar opnieuw verandert of escaleert.

**'Zolang zij daar
vastzitten, hebben
wij geen zicht op
hen'**

In zulke regio's kunnen gevangenen leeglopen, mensen vrijkomen of verdwijnen zonder dat wij het merken.

Wat uit het zicht raakt, kan later alsnog opduiken in de Nederlandse samenleving. Niets doen lost het probleem niet op; het schuift het vooruit of gooit het letterlijk over de schutting. Wat vandaag ver weg lijkt, kan morgen weer een probleem zijn. Haal je hen terug, dan moet je hen berechten, vastzetten en in de gaten houden. Dat is geen medelijden, maar wat een rechtsstaat behoort te doen.' ●

Ahmed Abdillahi,
postbezorger

'Ik snap heel goed dat mensen zeggen: "Laat ze daar maar blijven." Veel mensen voelen boosheid. Ze zijn zelf naar Syrië gegaan en hebben misschien iets verschrikkelijks gesteund, zoals Islamitische Staat. Dat maakt mensen terecht kwaad. Maar wij zijn in Nederland een rechtsstaat. Dat betekent: als iemand iets misdaan heeft, moet die persoon daarvoor gestraft worden, maar wel hier, volgens onze wetten. Terughalen is geen beloning. Het betekent juist dat we ze kunnen berechten, opslui-

**'Wij zijn in
Nederland een
rechtsstaat'**

ten als dat nodig is, en in de gaten houden.

Als ze daar in kampen blijven zitten, hebben we er geen controle over. Als ze ontsnappen, weten we niet waar ze zijn. Natuurlijk moet je verschil maken. Wie echt zware misdaden heeft gepleegd, moet zwaar gestraft worden. Maar wie is meegesleept en spijt heeft, moet hier zijn straf kunnen uitzitten. Voor mij gaat het niet om goedpraten. Het gaat om verantwoordelijkheid nemen en zorgen dat we veilig blijven, op een manier die past bij onze regels en waarden.' ●

Ruben Arnhem,
docent

'Moeten we hen terughalen voor een eerlijk proces? Nee. Wie een misdrijf pleegt, wordt berecht in het land waar dat gebeurt. Een

drugskoerier in Nederland krijgt een Nederlandse straf. In Singapore is die straf zwaarder. Dat zijn de consequenties van je keuzes. Voor wie zich aansloot bij Islamitische Staat geldt hetzelfde. Zij verlieten Nederland om zich bezig te houden met internationaal terrorisme. Dan is het logisch dat ze daar ook worden berecht. Rechten bestaan niet zonder verantwoordelijkheid. Wie bewust onze rechtsorde verlaat, kan niet verwachten dat diezelfde rechtsorde altijd als reddingsboei klaarstaat.' ●

Rahma el Mouden: 'Biculturele langer thuis'

Zakenvrouw Rahma el Mouden maakt zich zorgen over de verharding in de samenleving. 'Als biculturele jongeren zeggen: ze willen ons hier niet, dan doet dat pijn.'

RAHMA EL MOUDEN

● MARISKA JANSEN

'Rahma zit hier,' wijst de receptionist van een groot kantoorgebouw in Amsterdam-Zuidoost. In het glazen belhokje op de begane grond

van MAS Dienstverleners is Rahma el Mouden via een videoverbinding in gesprek.

MAS staat voor Multicultureel Amsterdams Schoonmaakbedrijf, het bedrijf dat El Mouden in 1997 oprichtte. Toen zij in 2020 de dagelijkse leiding van de MAS Groep overdroeg aan haar dochter Oumaima, telde de onderneming zo'n vijfhonderd medewerkers.

El Mouden (66) is een bekende Amsterdammer. Ze werd uitgeroepen tot Zwarte Zakenvrouw van het Jaar, ontmoette twee keer koningin Beatrix en sprak in 2011 in het Torentje met toenmalig premier Mark Rutte over de verharding van de samenleving. In haar boek *Rahma, de weg naar mijn vrijheid* beschrijft ze hoe ze als pasgetrouwde zestienjarige van

uit Tanger naar Nederland kwam en bij haar zachte maar traditionele man wist af te dwingen dat ze naar school mocht en kon werken. Daarmee legde ze de basis voor het succesvolle schoonmaakimperium dat zij later opbouwde.

Aanleiding voor dit interview is een LinkedIn-bericht dat zij plaatste na een uitzending van *Nieuwsuur* op 12 januari. Daarin vertelden Marokkaanse Nederlanders dat zij naar Marokko emigreren. Vanwege economische kansen, maar ook omdat zij zich in Nederland niet langer prettig voelen.

'Dit zijn geen mensen zonder perspectief', schrijft El Mouden, geraakt door de uitzending. 'Het gaat om ondernemers, hoogopgeleide professionals en mensen in belangrijke functies. Mensen die Nederland hard nodig heeft, zeker nu het land vergrijsd.'

Het onbehagen onder Marokkaanse Nederlanders staat niet op zichzelf. Vorige week verschenen twee rapporten die hun ervaringen bevestigen. Uit onderzoek van Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) blijkt dat moslimjongeren dagelijks te maken hebben met uitsluiting, met ingrijpende gevolgen voor hun mentale gezondheid. Daarnaast concludeert de Staatscommissie tegen Racisme en Discriminatie dat polariserende taal van politici doorwerkt in zowel traditionele als sociale media.

Een van de recente dieptepunten was het optreden van PVV-Kamerlid Marjolein Faber, die aankondigde een motie te willen indienen over denaturalisatie om Marokkanen te kunnen uitzetten. De motie kwam er uit-

Nederlanders voelen zich niet

eindelijk niet, maar haar voorne-
men was daarmee wel
publiekelijk gemaakt.

Hoort u van Marokkaanse Nederlanders dat zij zich zorgen maken?

‘Door mijn werk spreek ik veel
mensen, en die zorgen hoor ik
geregeld terug. Veel biculturele
Nederlanders geven aan dat zij zich
niet langer thuis voelen. Ouders
vragen zich af: willen we onze kin-
deren hier nog laten opgroeien?
Sommigen besluiten uiteindelijk
zelfs te vertrekken.’

Wat is er volgens u aan de hand?

‘Ik merk dat de samenleving ver-
hardt. Ik spreek veel mensen met
een biculturele achtergrond en zij
hebben het gevoel dat zij niet
dezelfde kansen krijgen. En dat
speelt niet alleen bij praktisch
opgeleiden, maar ook bij mensen

beschik en misschien iets kan
betekenen. Laatst sprak ik een
vrouw, een academicus. Zij werkt
al jaren in bij grote organisaties,
maar komt nauwelijks verder.

El Mouden vertelt dat zij
daarnet overleg had met collega’s
van De Verrijking/Toekomstbou-
wers, een stichting die jongeren
die op school zijn uitgevallen
helpt bij het vinden van hun plek
in de samenleving.

‘Vanmorgen zijn we met een
van de jongens meegegaan naar
een sollicitatiegesprek. Het was
zijn zoveelste gesprek. Maar deze
keer is het gelukt: hij is aangenomen.’

Terwijl een platte, ronde
schoonmaakrobot de vloer
dweilt, zegt ze dat de samenle-
ving vroeger anders aanvoelde.

‘Die hardheid heb ik niet erva-
ren toen ik hier in 1975 kwam
wonen. Maar in de afgelopen jaren

dit land gekozen, voor emancipa-
tie, vrijheid en gelijke rechten. Als
jongeren nu zeggen: Ze willen ons
hier niet, dan doet mij dat pijn.’

Wat merkt u bij jongeren?

‘Veel jongeren voelen zich afgewe-
zen en niet gezien. De polarisatie
is diep doorgedrongen. Als je
voortdurend hoort dat je niet goed
genoeg bent, heeft dat invloed op
je zelfbeeld en je ambities. Op den
duur ga je het zelf geloven. Niet
alle Nederlanders denken zo; ik
verwijt gewone Nederlanders
niets. Maar uitspraken van politici,
discussies in talkshows en bericht-
geving in de media versterken de
tegenstellingen.’

Wat doet dat met u?

‘Ik ben 66 jaar. Ik heb bereikt wat
ik wilde bereiken. Juist daarom
voel ik de verantwoordelijkheid
om mijn stem te blijven gebrui-
ken. Ik heb er een boek over
geschreven, De Verscheurde
Samenleving, dat binnenkort ver-
schijnt.

Ik maak me zorgen over de
jeugd en over de toekomst. Groe-
pen leven steeds vaker langs
elkaar heen. Mijn kinderen groe-
den op met Hollandse kinderen.
Ze kwamen bij elkaar thuis, logeer-
den bij elkaar en er was goed con-

tact met de burens. Dat was
vanzelfsprekend.

Nu zie je meer afstand en meer
segregatie. Jongeren zitten samen
in de klas maar zodra ze op de
gang staan dan splitsen ze, Marok-
kanen bij Marokkanen, Turken bij
Turken, Nederlanders bij Neder-
landers. Die wereld van vroeger
missen wij nu, maar ik blijf hoop
houden.’

Geen vinkje

‘Ik wil niet gereduceerd worden tot
een “vinkje”’, zegt El Mouden. ‘Ik
ben een Nederlandse vrouw met
een biculturele achtergrond. Dat is
geen tegenstelling, maar juist wie
ik ben, die identiteit laat ik mij niet
afnemen.

Wij vertrekken niet; dit is ook
ons land. Ik blijf in dit land geloven
en ik houd ervan. We dragen bij,
betalen belasting en nemen onze
verantwoordelijkheid.

Ik wil niet dat mijn kleinkinde-
ren afhankelijk zijn van mijn net-
werk om een stageplek te krijgen.
Mensen moeten worden beoor-
deeld op hun kwaliteiten, niet op
hun achtergrond. We zullen samen
moeten leven, in harmonie. Ik
hoop dat meer mensen zich uit-
spreken, zoals ik dat probeer te
doen, met het oog op de volgende
generatie.’ ●

‘Ik heb heel bewust en met liefde voor dit land gekozen’

met een universitaire opleiding. Zij
solliciteren en ervaren keer op
keer: ik kom er niet tussen.

Soms test ik dat zelf. Laatst
hebben we negen cv’s van bicultu-
rele jongeren gestuurd naar een
bedrijf dat met spoed mensen
zocht voor eenvoudige functies.
Geen van hen werd uitgenodigd.
Hoe kan dat, terwijl er de perso-
neelstekorten zo groot zijn?

Mensen kloppen bij mij aan
omdat ik over een groot netwerk

is het klimaat duidelijk grimmiger
geworden. Begin jaren negentig
begon Bolkestein met zijn kritiek
op de islam en op minderheden.
Sindsdien zijn normen stap voor
stap verschoven. Wat vroeger
onacceptabel was om hardop te
zeggen, is normaler geworden.
Vooral de jongste generatie bicultu-
rele mensen merkt daar de
gevolgen van.’

‘Ik woon hier al vijftig jaar. Ik
heb heel bewust en met liefde voor

‘Het extreemrechtse gedachtegoed steeds normaler’

Forum voor Democratie groeit stevig door en schuift ideologisch verder op. Politicoloog Sarah de Lange en journalist Harm Ede Botje waarschuwen dat de partij niet alleen radicaliseert, maar extreemrechts inmiddels actief normaliseert.

LIDEWIJ DE VOS REAGEERT OP OPHEF RONDOM KANDIDATENLIJSTEN VOOR GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN. BEELD: FORUM VOOR DEMOCRATIE/YOUTUBE

● EWOUT KLEI

Forum voor Democratie is niet langer een marginaal verschijnsel. De partij doet het goed in de opiniepeilingen, neemt in meer dan honderd gemeenten deel aan de gemeenteraadsverkiezingen van maart en heeft met Lidewij de Vos een partijleider die veel rechtse kiezers blijikbaar aanspreekt. Politicoloog Sarah de Lange en journalist Harm Ede Botje vinden dat een zorgelijke ontwikkeling. Extreemrechts wordt genormaliseerd.

Botje volgt FvD al jaren en schreef in 2020 met collega-journalist Mischa Cohen de biografie

Mijn meningen zijn feiten over voormalig partijleider Thierry Baudet. Voor hem komt de huidige zichtbaarheid niet als verrassing. ‘Baudet heeft jarenlang aan een kader gebouwd. Dat zie je nu allemaal op tafel komen’, zegt hij. ‘In 2019 hing er nog een zweem van geheimzinnigheid om de partij heen, met al die zomerscholen enzovoort. Nu is het openlijker en explicieter. Forum voor Democratie is niet slechts een politieke partij, het is een beweging.’

Die beweging timmert flink aan de weg. FvD doet in meer dan honderd gemeenten mee aan de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart. Dat de partij dit kan doen, is volgens Botje niet alleen te danken aan nieuwe gezichten binnen de partij, maar ook aan een pushfactor, namelijk teleur-

gestelde PVV-kiezers die een andere partij zoeken. ‘Deze kiezers op rechts zitten in een silo’, zegt hij. ‘BBB, FvD, JA21 en PVV wissen in elkaars vaarwater. Kiezers die op deze ultrarechtse partijen stemmen, lijken niet snel meer terug te keren naar een traditionele middenpartij.’

Van radicaal naar extreemrechts

Politicoloog Sarah de Lange ziet dat FvD de afgelopen jaren een duidelijke ideologische verschuiving heeft doorgemaakt. ‘Steeds meer wetenschappers classificeren FvD als extreemrechts, niet langer als radicaal rechts’, zegt ze. ‘Dat heeft te maken met hun discours, hun omgang met de democratische instituties en hun banden met extreemrechtse bui-

tenparlementaire groepen.’

Die banden zijn niet nieuw, benadrukt De Lange. ‘FvD had altijd al contact met extreemrechtse organisaties als de NVU, Voorpost en de Geuzenbond. Maar wat wel nieuw is, is dat mensen met dat verleden nu op hoge plekken op de lijsten staan. Vroeger werden ze er nog afgehaald. Nu doet FvD dat niet meer. Dat is een vorm van normalisering.’

Forum voor Democratie bouwt aan een nieuwe zuil. De beruchte Vrijmoedige Studenten Partij is officieel geen FvD-organisatie, maar de personele overlap is groot. Verder sticht FvD eigen scholen en kun je Ongehoord Nederland zien als een FvD-omroep. ‘Ze zijn onderdeel van een bredere tegenbeweging’, zegt De Lange. ‘FvD wil niet primair via het parlement invloed uitoefenen, maar via een parallelle samenleving: eigen media, eigen bedrijven en eigen jongerenorga-

‘Als je het systeem volledig afschrijft, kan geweld als enige optie worden gezien’

goed van FvD wordt

**‘Zij sloegen
daadwerkelijk
toe. JFVD
richt zich op
weerbaarheid’**

nisaties.’

Volgens De Lange gelooft FvD niet langer in het parlementaire proces. ‘Ze trekken de soevereiniteit van parlement en regering in twijfel, en daarmee ook de legitimiteit van meerderheidsbesluiten. Termen als “tribunalen”, waar volgens FvD-Kamerlid Pepijn van Houwelingen de verantwoordelijken voor het coronabeleid moeten worden berecht, passen in dat patroon.’ Ook wijst De Lange op de veroordeling van Kamerlid Gideon van Meijeren voor opruiing, omdat hij hintte dat het ‘volk’ net als in de Ver-

enigde Staten misschien het parlement zou bestormen.

Forum voor Democratie zaait wantrouwen tegen de democratische instituties. Dat resoneert bij een specifieke groep kiezers. ‘FvD trekt de meest wantrouwige kiezers aan’, aldus De Lange. ‘Het zijn mensen die geloven dat het hele systeem corrupt is: de media, de wetenschap, de rechters en zelfs de verkiezingen. Dat maakt de kiezers vatbaar voor radicalisering. Als je het systeem volledig afschrijft, kan geweld als enige optie worden gezien.’

Veel lokale partijen sluiten FvD nu uit als mogelijke coalitiepartner vanwege extreemrechtse mensen op de lijst. ‘Maar besturen is niet het doel van FvD’, zegt De Lange. ‘De partij wil een tegenbeweging vormen. En deze tegenbeweging wordt steeds groter.’

Ideologische trainingskampen

Een belangrijke positie in deze tegenbeweging neemt JFVD in, de jongerenorganisatie van FvD. JFVD organiseert elk jaar fysiek intensieve, ideologisch geladen trainingskampen. JFVD’ers gaan boogschieten, worstelen en spelen soldaatje met elkaar. Ook worden ze geschoold in extreme

theorieën. Critici bestempelen deze lichaamscultuur, deze ideologische indoctrinatie en deze militarisering als fascistisch, maar De Lange ziet een andere ideologische lijn. ‘Het gaat hier om accelerationisme, het idee dat spanningen tussen groepen onvermijdelijk tot een burgeroorlog leiden en dat je je daarop moet voorbereiden. JFVD’ers beginnen deze oorlog niet zelf, maar willen klaarstaan om terug te slaan.’

De parallellen met de terroristen Anders Breivik en Brenton

‘Extreemrechts vormt de grootste dreiging’

Tarrant zijn volgens haar zichtbaar, maar niet één op één. ‘Zij sloegen daadwerkelijk toe. JFVD richt zich op weerbaarheid.’ Wel is er in JFVD-kringen bewondering voor deze twee extreemrechtse terroristen. Zo noemde Timon Busscher, nummer drie op de Haagse FvD-lijst, Breivik en Tarrant ‘het goddelijke duo’.

Joods wereldcomplot

Een opvallende verschuiving is de manier waarop FvD over Joden en Israël spreekt. Waar uiterst rechts in het eerste decennium van het nieuwe millennium toenadering zocht tot Israël, ziet De Lange nu een tweesporenbeleid. ‘De staat Israël wordt nog steeds gepresenteerd als voorpost tegen de islam, ook door FvD’ers, maar tegelijk

duiken klassieke antisemitische complotten op. De antisemitische retoriek over miljardair George Soros is inmiddels aangevuld met ideeën over een Joods wereldcomplot’, zegt ze. ‘Dat zie je niet bij alle uiterst rechtse partijen. Rassemblement National in Frankrijk wil regeren en vermijdt dit soort retoriek. Maar FvD doet dit niet.’

FvD kijkt volgens De Lange nadrukkelijk naar de Amerikaanse alt-right en naar president Donald Trump. Dat zie je terug in de anti-antifamotie die FvD indiende, vlak na Trumps aanvallen op antifa. Ook in de vijandigheid richting vrouwen, lhbtq-personen en diversiteit in het algemeen volgt FvD het Amerikaanse voorbeeld. ‘Dit gaat verder dan antifeminisme’, zegt ze. ‘Het is een bredere afwijzing van diversiteit zelf.’ De Lange wijst hier opnieuw op het fenomeen normalisering. De anti-antifamotie haalde een parlementaire meerderheid dankzij steun van de VVD. ‘Het extreemrechtse gedachtegoed van FvD wordt steeds normaler.’

De vraag of FvD verboden kan worden omdat de partij een bedreiging vormt voor de democratie, is volgens De Lange prematuur. De nieuwe Wet op de politieke partijen moet eerst worden aangenomen en die kijkt vooral naar gedrag, niet naar politieke standpunten. ‘FvD voldoet op dit moment niet aan de criteria voor een verbod’, zegt ze. ‘En zo’n maatregel moet altijd uiterst zorgvuldig worden overwogen.’

Volgens De Lange is de dreiging vanuit extreemrechts momenteel aanzienlijk groter dan die vanuit extreemlinks. Dat blijkt uit recente rapporten van de AIVD en het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN). ‘De veiligheidsdiensten zijn hier heel duidelijk over’, zegt ze. ‘Extreemrechts vormt de grootste dreiging.’ ●

THIERRY BAUDET, OPRICHTER EN VOORZITTER VAN FORUM VOOR DEMOCRATIE. BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

Rotterdamse wethouder Chantal zoveel mogelijk bouwen'

Als rasechte Rotterdammer is Chantal Zeegers al bijna haar hele carrière betrokken bij de lokale politiek; eerst bij de gemeente en sinds 2022 als wethouder van Klimaat, Bouwen en Wonen. Op dit moment trekt ze de kar voor D66 Rotterdam. 'Op lokaal niveau kun je echt dingen doen.'

● MAJORIE VAN LEIJEN

In de gang hangen portretten van de Rotterdamse burgemeesters uit voorgaande jaren. We lopen op de derde verdieping van het pompeuze gemeenteraadshuis, dat gewicht uitstraalt. De plafonds zijn hoog, de werkkamers groot en de gangen oneindig. 'Alleen zou je er verdwalen', lacht haar woordvoerder.

Drie kwartier heeft ze, want het is campagnetijd. Er moet nog een filmpje gemaakt worden en de agenda staat bomvol. Toch maakt de opgewekte wethouder graag tijd voor een gesprek met *de Kanttekening* om te vertellen wat haar bezig houdt. 'Rotterdam sterker en mooier maken, dat vind ik gewoon heel erg leuk om te doen.'

Wat drijft je om politiek actief te zijn in Rotterdam?

'Ik heb er altijd voor gekozen om lokaal politiek actief te zijn. Het is concreet, je kunt zien wat je bijdraagt aan de samenleving. Maar het is ook groot genoeg, zeker in een stad als Rotterdam. De grote thema's komen hier samen. Neem bijvoorbeeld kansenongelijkheid: in een stad kun je heel goed zien wat er nodig is. Hetzelfde geldt voor de huisvesting van scholen, je ziet hoe belangrijk dat voor kinderen is en dat je daarin een verschil kunt maken als lokale overheid.'

Ik heb ook een tijd op het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gewerkt. Daar werkte ik dan bijvoorbeeld aan bekostigingssystemen. Dat is

belangrijk, we kunnen niet zonder het grote systeem. Maar op lokaal niveau zie je heel goed wat dat betekent. De verbinding tussen het grote systeem en de directe leefwereld van mensen, die leg je op lokaal niveau wel veel beter, vind ik.

Daarbij komt dat ik de stad

bouwfonds van 57 miljoen euro, zonder dat geld hadden we nooit zoveel woningen kunnen bouwen.

Als we willen blijven bouwen, dan hebben we opnieuw een soortgelijk fonds nodig en misschien zelfs meer, want we willen meer woningen. De plannen voor de bouw liggen er wel, daar maak ik

onvoldoende realiseren dat het geld kost om kwalitatief goede woningen te bouwen.'

Plezierig wonen is niet alleen afhankelijk van de woning, maar ook van de buurt. Er zijn best wel wat wijken in Rotterdam die men beschrijft als 'verpauperd'.

'We zijn hard bezig dat te verbeteren. Ik heb per wijk in kaart gebracht wat er nodig is. Sommige wijken hebben heel veel sociale woningbouw, daar willen we meer midden- en topsegmentwoningen toevoegen. Niet zozeer door sociale woningbouw weg te halen, maar door meer sterke schouders aan te trekken. In andere, meer welvarende wijken willen we juist weer meer sociale woningbouw toevoegen.'

We zullen rond de 20 miljoen euro per jaar nodig hebben'

gewoon waanzinnig goed ken. Ik woon hier al bijna mijn hele leven. Toen ik ging studeren in Rotterdam was het niet echt een gezellige stad. Mijn familie kwam niet graag op bezoek, maar dat is echt veranderd. Rotterdam is steeds aangenamer en mooier geworden en is nu echt een fijne stad om in te wonen.'

Laten we het over dat woonklimaat hebben. Hoe zorgt D66 dat mensen fijn kunnen wonen?

'Ik ben groot voorstander van zoveel mogelijk bouwen. We hebben het afgelopen jaar 4.100 woningen gebouwd, waarvan 30 procent sociaal. Dat was mogelijk dankzij het doorbouwfonds dat we vier jaar geleden hebben geregeld. Het Rijk betaalt een deel, maar als lokale overheid moet je dat co-financieren. Dat deed het door-

me geen zorgen over. Maar de realisatie van die plannen is afhankelijk van geld. We zullen rond de 20 miljoen euro per jaar nodig hebben. Ik denk dat mensen zich

Ligt gentrificatie hier op de loer? Sommige bewoners kunnen niet opboksen tegen partijen met sterkere financiële middelen en dreigen uit hun eigen buurt te worden verdrongen

WOONWIJK LITTLE C IN COOLHAVEN, VROEGER EEN ECHTE ARBEIDERSWIJK. DOOR LITTLE C WERD COOLHAVEN MEER HIP EN HAPPENING. BEELD: MAJORIE VAN LEIJEN

Zeegers: 'Ik ben voorstander van

'Bij een woningbouwcorporatie blijft die huur gewoon sociale huur. Deze mensen hoeven niet weg. Wat je wel ziet, is dat woningbouwcorporaties hun woningen willen verkopen. Wij sturen erop dat zij dat niet doen in wijken waar weinig sociale woningbouw zit, zodat ze hun sociale woning ook sociaal houden.'

Lukt dat altijd? In 2021 was er een grote protestactie in de Tweebosbuurt nadat veel sociale huurwoningen waren verdwenen.

'Ik was toen nog geen wethouder, maar deze rellen waren wel aanleiding voor mij om het roer om te gooien en het echt anders te gaan doen. Dit betekent geen grootschalige sloop van sociale woningbouw meer. Soms is de sociale woningbouw echter van hele slechte kwaliteit. Je wilt mensen ook niet in schimmelwoningen met slechte fundering laten wonen. In zo'n geval willen we wel nieuwe woningen.'

Voor deze gevallen heb een sociaal statuut afgesloten met de corporaties en de huurdersvereniging, waarin is afgesproken dat mensen die in deze woningen woonden altijd mogen terugkeren. Ze zullen tijdelijk ergens anders worden gehuisvest en als de woningen opnieuw zijn gebouwd, kunnen ze weer terug.'

Voor dezelfde prijs?

'Dat is afhankelijk van de woning en hun inkomen. Er is een bepaalde prijs die je mag vragen voor een woning, dat is zo genormeerd. Bovendien wordt gekeken naar inkomen om scheefwonen te voorkomen. Dat vind ik persoonlijk niet onredelijk.'

Daarnaast wil ook niet iedereen terug. Soms zijn mensen verhuisd en vinden ze het daar eigenlijk ook wel leuk. Dat is

CHANTAL ZEEGERS. BEELD: D66 ROTTERDAM

prima, dan kunnen andere mensen de nieuwe woningen betrekken. Waar het om gaat, is dat er fatsoenlijk met mensen wordt omgesprongen. Ze worden begeleid, krijgen een verhuisvergoeding en als ze terug willen, kan dat. Dit gebeurt nu bijvoorbeeld in Crooswijk.

Maar er speelt nog iets anders bij gentrificatie. Het gaat niet alleen om de vraag of mensen ergens mogen blijven wonen. Vaak zie je dat de winkeltjes of restaurantjes in een wijk duurder worden naarmate het woonaanbod verandert. Dat is ook een vorm van gentrificatie.'

Zoals in het Oude Westen, waar de cafeetjes op de hoek opeens cappuccino met havermelk verkopen?

'Ja, en dat mag er van mij ook zijn. Maar om sociale ondernemers aan te trekken hebben we wel met corporaties afgesproken dat ze niet alleen zorgen voor betaalbare woningen, maar ook voor betaalbare bedrijfsruimte. Zo zorgen we ervoor dat je ergens een tosti kunt eten die niet te duur is, of dat er een betaalbare fietsenmaker zit.'

Lukt dat ook?

'We maken die afspraken wel, maar we moeten er toch scherp

op blijven. Wat een uitdaging blijkt, is de match tussen bedrijfsruimte en het aanbod aan geïnteresseerde ondernemers. Soms wil een ondernemer niet op een bepaalde plek zitten of juist ergens wel. Dat matchen en makelen van bedrijfsruimtes en ondernemers staat nog wat in de kinderschoenen.'

Dan bestaat ook nog de kans op segregatie. Wijken als Spangen en het Oude en Nieuwe Westen zijn behoorlijk gesegregeerd. Er wonen veel mensen met dezelfde afkomst en/of inkomensklasse. Wat doet D66 om

Interview.

de kansenongelijkheid in deze wijken tegen te gaan?

‘Wij proberen dat met name door andere typen woningen te realiseren, zodat er een goede mix aan bewoners ontstaat. Maar los daarvan moet je er ook voor zorgen dat die mensen elkaar tegenkomen. Dat doe je met stedenbouwkundig ontwerpen.

Feijenoord is een voorbeeld van een wijk die niet langer gesegeerd is. Hier wonen nu veel mensen in het middensegment, terwijl het vroeger vooral sociale huurwoningen waren. Toen we De Kaai ontwikkelden (een nieuwe, moderne wijk op de kop van Feijenoord Zuid, red.) hebben we er bewust voor gekozen geen speeltuin te maken, zodat kinderen naar de speeltuin gaan die er al was. Hetzelfde geldt voor scholen. We wilden dat de kinderen uit De Kaai naar scholen gingen waar kinderen uit Feijenoord al naartoe gingen. Hier moet je al bij het ontwerp rekening mee houden.

Tegelijkertijd investeren we enorm in onderwijs, juist in die wijken waar kinderen wonen uit een wat armer en milieu. Zo komen kinderen in aanraking met taal, sport en cultuur waar hun ouders geen tijd of geld voor hebben.’

Er zijn best wat islamitische scholen in Rotterdam. Is dit een goede ontwikkeling, of kunnen scholen met een religieuze grondslag segregatie in de hand werken?

‘Het D66-standpunt is dat we meer van het openbaar onderwijs zijn dan bijzonder onderwijs. Bovendien geloof ik dat op weekendscholen het risico bestaat dat kinderen religieus worden opgevoed.’

spelen en vrienden te maken. Kinderrechten respecteer je het meest als je pluriformiteit respecteert.

Er zijn natuurlijk ook scholen waar kinderen in het weekend een uurtje naartoe gaan, dat lijkt me prima. De scholen waar kinderen in het weekend overnachten zijn inmiddels trouwens ook verboden.’

En een iftar in het gemeentehuis, is dat wel een goed idee?

‘Ik word bij een iftar echt niet bekeerd’

Waarom is dat kwalijk?

‘Zelfbeschikkingsrecht is voor D66 heel belangrijk, maar er is ook een grens. Je moet de afweging maken tussen vrijheid, en het hinderen van anderen in die vrijheid. Bij bepaalde weekendscholen kwamen de rechten van kinderen in het geding, zoals bij scholen waar kinderen bijvoorbeeld het hele weekend gedruild werden in het lezen van de Koran. Het is voor kinderen ook belangrijk om buiten te

‘Ja, daar ga ik ook naartoe. Ik vind dat een goede zaak. Wat mij betreft mogen alle feesten gevierd worden, of het nu kerst is of Diwali. Ik zie het als culturele vieringen, weliswaar met een religieuze achtergrond, maar dat geldt uiteindelijk ook voor Pasen. Deze feesten zijn voor veel mensen belangrijk. Bovendien word ik bij een iftar echt niet bekeerd. Juist bij dit soort feesten steken we de hand naar anderen uit.’

U zegt vaak dat u multicultureel Rotterdam mooi vindt. Hoe zet je die diverse samenleving het best in zijn kracht?

‘Deze coalitie aangaan met Denk én Leefbaar was heel belangrijk. Hiermee dragen we uit dat we één stad zijn. Het maakt niet uit wie je bent, iedereen kan meebesturen. We zijn misschien verschillend, maar dat maakt het juist interessant. Je moet elkaars verschillen respecteren, we zijn allemaal Rotterdammer. Ik ben een groot voorstander van leven en laten leven.’

Maar toch liever geen weekend-scholen?

‘Je mag kinderen je religie bijbrengen, maar er is ergens een grens. De eigen kracht van kinderen is ook belangrijk, deze moet niet worden ingeperkt door religieuze indoctrinatie.’

Zien jullie het zitten om nog vier jaar te regeren met Leefbaar Rotterdam?

‘Als ik kijk naar de inhoud, dan is er niet heel veel overlap. Op de lange termijn willen we echt een paar doorbraken realiseren: een autovrije, fietsvriendelijke stad met investeringen in onderwijs, wonen en duurzaamheid.

Maar ik wil ook gezegd hebben dat we heel goed hebben samengewerkt. We hebben goede afspraken kunnen maken en daar hebben we ons aan gehouden. In een ideale samenwerking wil je wat kunnen bereiken, maar ook betrouwbare partners hebben.’

Wat is voor D66 de ideale samenstelling?

‘Waar deze twee dingen samenkomen.’

Tot slot: waarom moeten bi-culturele Rotterdammers op D66 stemmen?

‘Omdat we voor gelijke kansen voor iedereen. We zorgen ervoor dat iedereen het beste uit zichzelf kan halen, ongeacht waar je vandaan komt. Sommigen krijgen hierin meer hindernissen dan anderen, door een taalachterstand of door discriminatie.

Als je de taal niet machtig bent, of je ouders zijn de taal niet machtig, dan is het best wel moeilijk om mee te komen in een stad als Rotterdam, waar je toch wel veel op jezelf bent teruggeworpen. Het leven in de stad is complex. Daarom investeren we in onderwijs en discriminatie pakken we hard aan.’ ●

FEIJENOORD VANAF HET BRIENENOORDEILAND. BEELD: MAJORIE VAN LEIJEN

‘De witte bordesfoto staat voor iets groters. En dit is precies waarom mensen afhaken’

● FATIMA OULAD HADJ

Terwijl heel veel mensen keken naar de presentatie van het nieuwe kabinet, bekwam mij een ongemakkelijk gevoel. Het zag er statig uit, netjes, zoals het hoort bij zo'n moment. De foto's waren mooi, de setting waardig, precies zoals we dat kennen van dit soort momenten.

Maar eerlijk? Ik dacht alleen maar: wie ziet zichzelf hier nou echt in?

Want wat ik zag, was vooral veel van hetzelfde. Hetzelfde type gezichten. Dezelfde uitstraling. En laten we daar niet omheen draaien: een overwegend witter-dan-wit kabinet. Ja, dat zeg ik bewust.

Omdat dit raakt aan iets groters dan alleen een bordesfoto. Dit is precies waarom zoveel mensen het vertrouwen in de politiek verliezen. Waarom mensen afhaken. Waarom ze zeggen: 'Het maakt toch niks uit.' En dat doet pijn.

Omdat ik als Statenlid en politica juist zo hard mijn best doe om mensen te overtuigen wél te stemmen. Wél mee te doen. Wél te geloven dat hun stem ertoe doet. Dat politiek niet iets is van 'zij daar', maar van ons allemaal. Maar eerlijk is eerlijk: momenten zoals deze maken dat gesprek steeds moeilijker. Want mensen kijken. Mensen zien. Mensen voelen haarfijn aan wanneer woorden en werkelijkheid niet meer matchen.

We horen het zo vaak vanuit Den Haag: iedereen telt mee. Niemand wordt uitgesloten. Inclusiviteit. Diversiteit. Gelijke kansen. Mooie woorden. Maar woorden krijgen pas betekenis door daden.

En juist daarom voelt dit zo

DE NIEUWE MINISTERS VAN HET KABINET-JETTEN POSEREN VOOR DE FOTO. BEELD: NOS/YOUTUBE

**‘Zie je wel...
ze roepen van
alles, maar
uiteindelijk
verandert
er niks’**

wrang, zeker wanneer ik kijk naar een partij als D66. Niet mijn partij, maar wél een partij die zich al jaren profileert als progressief, inclusief en voorstander van een open, multiculturele samenleving. Dan verwacht je iets. Dan verwacht je dat die waarden niet alleen terugkomen in speeches en verkiezingsprogramma's, maar ook zichtbaar worden op de momenten die ertoe doen. Op het bordes. In het beeld dat Nederland van zichzelf laat zien. En dan zie je niemand van kleur (met uitzondering van Dilan Yesilgöz, die zich op geen enkele

manier verbindt met de multiculturele samenleving). Dat is geen detail. Dat is een signaal.

Die spanning tussen woorden en werkelijkheid zie je ook op andere vlakken. Neem partijen die tijdens de verkiezingen zichtbaar meeliepen, zich stevig uitspraken en morele grenzen trokken. Bijvoorbeeld wanneer het ging over Palestina. Over het trekken van een rode lijn tegen genocide. Over rechtvaardigheid, menselijkheid en internationale solidariteit. En na de verkiezingen? Het werd stil.

Alsof die betrokkenheid vooral campagnetaal was. Alsof sommige thema's ineens minder urgent werden, minder hoorbaar, minder zichtbaar. En mensen merken dat. Ze voelen die teleurstelling, die verwarring, dat cynisme dat langzaam binnenkruipt. Het gevoel van: zie je wel... ze roepen van alles, maar uiteindelijk verandert er niks.

Nederland is allang niet meer zo eenzijdig. Kijk om je heen: op straat, in scholen, op de werkvloer. Dit land is divers, gelaagd, gemengd. Maar waar de macht zichtbaar wordt, blijft het beeld

opvallend voorspelbaar. En dat schuurt.

Niet alleen symbolisch, maar ook gevoelsmatig. Want representatie gaat niet alleen over uiterlijk. Het gaat over perspectief. Over wie aan tafel zit. Over wie instinctief begrijpt hoe beleid uitpakt voor mensen die zich opnieuw niet gerepresenteerd voelen.

En nee, het maakt mij echt niets uit wie minister-president is, hoe oud iemand is of waar iemand vandaan komt. Echt niet. Zolang iemand zijn werk goed doet.

Maar juist daarom voelt dit als een gemiste kans. Omdat partijen die spreken over inclusiviteit en verbinding nu een beeld neerzetten dat voor veel Nederlanders vooral afstand uitstraalt. Laat één ding duidelijk zijn: dit gaat niet over identiteitspolitiek. Dit gaat over geloofwaardigheid. Over vertrouwen. Over waarom mensen langzaam maar zeker het geloof verliezen dat politiek écht van iedereen is.

Je kunt blijven zeggen dat iedereen meetelt. Maar mensen geloven pas wat ze ook echt zien. ●

Hoe Nederlanders in het Israëlische leger terechtkomen

Tijdens de oorlog in Gaza hebben zeker 21 Nederlanders zich aangesloten bij het Israëlische leger. In totaal dienen ongeveer 645 mensen met een Nederlands paspoort bij de Israëlische strijdkrachten. Onderzoeksplatform Investico onderzocht hoe deze Nederlanders daar terechtkomen.

Volgens het onderzoek worden jongeren aange trokken via organisaties die zich 'liefdadig' noemen. Ze bieden gratis reizen aan en programma's die jongeren enthousiast moeten maken om naar Israël te verhuizen. Ook Joodse jeugdverenigingen in Nederland moedigen jongeren aan om een tijd naar Israël te gaan. Veel van deze verenigingen zijn zionistisch, wat betekent dat het ontstaan en voortbestaan van Israël een belangrijke rol speelt.

Een van de jongeren, K., vertelt dat zijn reis vooral voelde als propaganda. Hij was achttien en bracht tien dagen door tussen Israëlische militairen tijdens een zogeheten Taglit-reis. Deze reizen worden

betaald door Birthright Israel, dat zegt al meer dan 900.000 Joodse jongeren te hebben meegenomen.

Tijdens de reis zien jongeren niet alleen toeristische plekken, maar ook kansen op werk in Israël en krijgen ze informatie over het leger. De groepen worden begeleid door Israëlische soldaten met verschillende achtergronden, zodat iedereen zich ergens in kan herkennen. Kritische vragen over de situatie in Palestina zouden niet welkom zijn geweest.

Comedian Raoul Heertje zat in de jaren zeventig zelf in een Joodse jeugdvereniging. Hij zegt dat sommige verenigingen meer doen dan alleen sociale activiteiten. Jongeren kregen er volgens hem ook verhalen te horen die sterk pro Israël

waren.

In Nederland is het niet verboden om in een buitenlands leger te dienen. Maar sinds 7 oktober is deelname aan het Israëlische leger

omstreden vanwege de oorlog in Gaza. Verschillende landen onderzoeken nu hun burgers die voor het Israëlische leger hebben gevochten. ●

Waarom Mona Keijzer geen leider van BBB

Mona Keijzer wordt niet de nieuwe leider van de BBB. Volgens NRC komt dat doordat partijleider Caroline van der Plas vond dat Keijzer de partij te veel naar rechts wilde sturen.

MONA KEIJZER, BEELD: MAARTEN VAN ROSSEM, DE PODCAST/YOUTUBE

Dat bleek onder andere toen Keijzer, toen nog minister, zeven oud PVV'ers vroeg of ze zich bij BBB wilden aansluiten. Zij kozen er uiteindelijk voor om een eigen groep te vormen.

Op 13 februari las Van der Plas in haar werkkamer een brief voor waarin ze zei dat ze de partij niet aan Keijzer wilde overdragen. Dat kwam als een verrassing, vooral voor Keijzer zelf. Ze was nummer 2 van de partij en dacht dat zij de nieuwe leider zou worden. In plaats daarvan werd Henk Vermeer gekozen, een van de oprichters van BBB. Hij volgt de oorspronkelijke koers van de partij. Van

Op deze pagina's brengt de Kanttekening nieuws in eenvoudig Nederlands. Zo willen we toegankelijk zijn voor mensen met een migratieachtergrond die de taal nog niet goed beheersen. •

ISRAËLISCHE TANK RIJDT LANGS DE GRENS MET GAZA. BEELD: JACK GUEZ/AFP

Utrecht stopt met boetes voor mensen die buiten slapen

De gemeente Utrecht stopt met het geven van boetes aan mensen die op straat slapen. Dit gebeurt na een voorstel van de partij BIJ1, waar een grote meerderheid van de gemeenteraad mee instemde. Volgens BIJ1 maakt het uitdelen van boetes het leven nog moeilijker voor mensen die al kwetsbaar zijn.

BIJ1 had eerder al twee keer geprobeerd om de boetes te stoppen, maar toen stemde de raad tegen. De nieuwe versie van het voorstel was voorzichtiger geschreven. Daardoor stemden Volt en D66 deze keer wel voor. Volgens D66 raadslid Berdien van der Wilt past het oude beleid niet meer bij een stad die zichzelf een 'mensenrechtenstad' noemt.

BIJ1 fractievoorzitter Stevie Nolten zei eerder dat Utrecht die titel niet waarmaakt. Ze wees op een incident waarbij de politie hard optrad tegen twee moslimvrou-

wen en op het feit dat er nog steeds mensen op straat slapen, omdat de opvang vol zit. Andere steden, zoals Amster-

dam, Leiden, Maastricht en Nijmegen, waren al eerder gestopt met het geven van boetes aan buitenslapers. •

UTRECHT BEKEKEN VANAF DE DOMTOREN (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / DAVID ILIFF)

Theaters schrappen shows van Rogier Kahlmann

Theater De Bres in Leeuwarden heeft een optreden van comedian Rogier Kahlmann afgezegd. Het theater zegt dat zijn shows racistische en vrouwonvriendelijke grappen bevatten en dat het geen optredens wil die haat verspreiden. Ook andere theaters hebben voorstellingen van Kahlmann geannuleerd.

De Bres kreeg meerdere klachten nadat Kahlmann was geboekt. Het theater zegt dat de vorige programmeur niet wist wat voor soort show het was. Nu vindt het theater dat Kahlmanns optredens niet passen bij hun waarden. Ook in het dorp Steggerda gaat een optreden niet door. In Castricum werd een show geschrapt vanwege discriminerende berichten die Kahlmann op Facebook zou hebben geplaatst. De lokale VVD is het daar niet mee eens en zegt dat dit tegen de vrijheid van meningsuiting ingaat. Zij hebben vragen gesteld in de

gemeenteraad. Kahlmann reageert op sociale media dat de kaartverkoop goed loopt. Op zijn Instagram zijn

fragmenten te zien waarin hij grappen maakt over moslims, trans personen, zwarte mensen en het slavernijverleden. •

ROGIER KAHLMANN TREEDT OP IN CAFÉ WELTSCHMERZ. BEELD: HART VOOR HUMOR/YOUTUBE

werd

der Plas blijft Kamerlid.

Binnen BBB was al langer discussie over de rechtse koers. De partij probeerde meer kiezers te trekken door zich te richten op onderwerpen zoals migratie en asiel. Maar BBB was juist groot geworden door op te komen voor boeren en mensen op het platteland.

Sommige leden wilden terug naar die oorspronkelijke missie. Keijzer stond juist voor de meer rechtse richting. Daardoor kwam ze steeds verder van de partij af te staan. Ze heeft BBB inmiddels verlaten en haar Kamerzetel meegenomen. Mogelijk begint ze een eigen partij, maar volgens politiek commentator Chris Aalberts is de kans klein dat zo'n nieuwe partij succesvol wordt. •

Gevluchte Salih uit Turkije heeft n

In *Nieuwe Pioniers* spreekt de Kanttekening migranten met een eigen onderneming. Deze keer Salih Cansiz (53), eigenaar van een timmerbedrijf in het Limburgse Simpelveld. Hij vluchtte uit Turkije en woont nu vier jaar in Nederland.

SALIH CANSIZ. BEELD: ARJAN VAN WESTEN

● ARJAN VAN WESTEN

An de rand van Simpelveld woont Salih met zijn gezin. Voor de deur staat een gele bestelbus waarop de letters *Cansiz Timmerbedrijf* pronken. Binnen doet hij onder het genot van Turkse thee uitgebreid zijn verhaal. Hoe zijn leven als politieagent na de mislukte staatsgreep van 2016 door keiharde represailles van het Erdogan-regime op zijn kop kwam te staan. Hij verloor zijn baan, belandde in de cel en moest na zijn vrijlating het land verlaten.

In de Turkse provincie Hatay

is hij geboren en woonde hij tot zijn vlucht naar Nederland in de plaats Erzin. Hatay ligt in Zuid-Turkije, dicht bij de Syrische grens. 'Eén kant zee, één kant Syrië en één kant een grote berg', specificeert Salih de geografische ligging. Hij looft de tolerante mul-

ticulturele gemeenschap van Hatay: een mix van Arabische, Koerdische, Turkse en Joodse mensen. 'Joden en moslims woonden er samen. Iedereen ging met elkaar om. Christenen zeggen *salam alaykum* tegen ons.'

Het ging Salih, zijn vrouw en

hun twee dochters goed. Salih werkte bij de drugspolitie en zijn vrouw bij de paspoortpolitie. Hij laat foto's zien van zijn tijd als politieman. Een grote snor had hij nog toen. Spannend werk. 'Kijk, op deze foto namen we 150 kilo heroïne in beslag.'

Simpelveld

Salih onderbreekt zijn verhaal als hij plots twee mannen in zijn achtertuin ziet. 'Hé buurman', roept hij vriendelijk met een Turks accent naar de twee, die hem met Limburgse tongval met zijn voor-naam teruggroeten. De mannen zijn van de Simpelveldse voetbalclub en komen oud ijzer ophalen. Materiaal dat Salih bij sloopwerkzaamheden heeft verzameld. 'Ze verkopen het en dan hebben ze geld om ballen te kopen', legt Salih even later uit.

Dat hij in 2026 als buurman en ondernemer volledig geïntegreerd zou zijn in de Simpelveldse gemeenschap, had hij begin 2016 in Turkije ook niet kunnen bevroeden. Salih legt uit hoe de mislukte staatsgreep tegen het regime van president Recep Tayyip Erdogan in juli van dat jaar zijn leven voor altijd veranderde. Het is tot op de dag van vandaag onduidelijk wie er achter de staatsgreep zaten. Veel Turken wezen, gevoed door beweringen vanuit de regering, naar de beweging van de in de Verenigde Staten in ballingschap levende Fethullah Gülen (1942–2024). Salih: 'Na de staatsgreep stelde Gülen voor dat een onafhankelijke internationale commissie de coup zou onderzoeken. Erdogans regering wees dit af.'

Drie maanden na de mislukte coup werd hij thuis opgepakt. 'Salih, je bent terrorist.' Hij zat vijf dagen in de politiecel. Wat hem zwaar werd aangerekend, was dat

'Een abonnement op de krant Zaman?
Dan was je terrorist'

U een timmerbedrijf in Limburg

zijn dochters naar een Gülen-school gingen. Dat Salih zich aangetrokken voelt tot de ideeën van Gülen, daar staat hij niet alleen in. 'In Turkije zijn twee miljoen gülenisten.' Mensen, legt Salih uit, die zich aangesproken voelen door Gülen's pleidooi voor interreligieuze en interculturele dialoog. 'Wat je moet zien in het licht van wetenschap en het dienen van mensen als levensideaal. Je zonder verwachtingen inzetten voor een vreedzame wereldorde.'

Salih vertelt hoe na de coup alles wat naar Gülen rook extreem verdacht werd. 'Een abonnement op de krant Zaman? Dan was je terrorist.' Verdachtmakingen waren soms ridicuul. 'Op een één-dollarbiljet staat de letter F. Als je dat bezat, werd je opgepakt: het verwijst naar Fethullah.' Mensen die hun abonnement op televisieprovider Digiturk opzegden, waren volgens Salih verdacht, omdat Gülen kritisch was op de berichtgeving die Digiturk verspreidde. 'Je kunt ook opzeggen omdat het gewoon te duur is.'

Na de politiecel moest hij zijn proces thuis afwachten. Zijn politiebureau was hij toen na zeventien jaar voorgoed kwijt. Zijn vrouw verloor haar baan eveneens, maar werd niet vervolgd. Met 72 andere politiemannen stond hij terecht. Doel was de politie te zuiveren. 'Ik vroeg: waarom ben ik hier? De rechter had geen idee, kwam niet verder dan: volgens dit politierapport moet ik je vervolgen.' Zo zijn er volgens Salih na de coup 50.000 politieagenten ontslagen en velen, zoals hij, in de gevangenis gekomen. Cijfers die overeenkomen met rapportages van Amnesty International.

Salih zat uiteindelijk dertien maanden in de gevangenis van Gaziantep. In de cel zaten veel andere politiemensen. Het was afzien. Te veel mensen in een gevangenisruimte. 'Normaal verblijven er zestien gevangenen, wij zaten er met tweeënveertig.' Wat het verblijf extra zwaar maakte,

waren de klimatologische omstandigheden. 'In de winter is het min twintig en dan werkt het verwarmingssysteem niet, en in de zomer zit je in de dertig graden zonder ventilator.' Haast standaard was er twee dagen geen water en dan ging voor één uur voor alle gedetineerden de kraan open. 'Dan snel, snel, snel douchen.'

Na dertien maanden werd hij vrijgelaten, maar Salihs dossier was niet gesloten. Het kwam bij een hogere rechtbank terecht. Salih wachtte een beslissing niet af en wist dat hij Turkije moest verlaten. De rechtbank besliste afgelopen december dat hem zes jaar en drie maanden cel te wachten staan als hij zich weer in Turkije vertoont.

Grensrivier met Griekenland

Zijn voorgevoel om in 2021 Turkije te verlaten bleek juist. Na betaling aan een mensensmokkelaar stak hij met een groepje vluchtelingen met een opblaasboot een grensrivier met Griekenland over. De Grieken pakten hen op en na een paar dagen gevangenschap werd de groep weer aan de Turkse kant van de rivier afgezet. Hij herinnert zich de zwaarbewapende Griekse grenswachters, waarvan hij het gezicht niet kon zien: 'Ze zagen eruit als imkers.' Een tweede poging slaagde wel. Lang verhaal kort: in Athene koopt Salih een identiteitskaart van een Spaanse toerist. Met deze kaart reisde hij via Barcelona en België naar Nederland.

Hij komt in een azc in Gilze en Rijen terecht. Salih besloot Nederlands te leren. Hij kocht een taalboek en ging met YouTube aan de slag. En hij wandelde veel en sprak Nederlanders aan.

'Wees nooit haatvol tegenover mensen die migreren om hun leven te verbeteren'

EEN DOOR SALIH GEBOUWD HUIS IN LIMBURG

Nieuw in Nederland.

‘Oefenen, oefenen, oefenen.’ Met grammatica heeft hij nog wel problemen en hij zoekt soms nog naar Nederlandse woorden. ‘Mijn vrouw en vooral onze dochters spreken de taal beter.’ Zijn dochter van 24 studeert in Utrecht voor docent Engels. Haar vier jaar jongere zus wil in mei scheikunde studeren.

Na ongeveer negen maanden was hij statushouder. Take Care BNB ontfermt zich vervolgens over Salih. Deze organisatie regelt gastgezinnen voor statushouders. Salih komt zo in contact met mensen die de familie Can-siz uit Simpelveld nu als Nederlandse familie zien.

duceerde Salih bij een project van de gemeente Maastricht voor statushouders die ondernemer willen worden. Zijn eerste ‘visitekaartje’ aan het Nederlandse publiek hangt aan een buitenmuur van zijn schuur: houten ‘kleding’ die gebruikt is bij een theatervoorstelling. ‘Het is hout van een oude vloer van Hans.’ Hij mocht het presenteren en zijn verhaal vertellen bij een bijeenkomst in aanwezigheid van de wethouder. ‘Er zaten wel tweehonderd mensen in de zaal.’

Begeleiding kreeg hij van de Ondernemersschool voor nieuwkomers. Hij leerde over Nederlandse regelgeving, hoe de btw werkt, dat soort zaken. En hij

ten huizen. Hij pakt er een foto bij. ‘Echt mooie huizen.’ Hij mist soms het politiewerk. Laatst sprak hij met een klant uit Roermond, een politieagent, over het boeiende politiewerk. Hij relateert: ‘Ik ben nu in een veilig land en kan zelfstandig mijn leven invullen.’

Via de achterdeur komt zijn 48-jarige vrouw Özlem binnen. Ook zij heeft na de gezinshereniging haar weg gevonden in Nederland en werkt nu in de thuiszorg. Ze vindt het bijzonder dat haar man ondernemer is met een eigen timmerbedrijf. ‘Hij is handig. Ik ben trots op hem.’ Trots op het hele gezin is ze. ‘We hebben samen veel gedaan. We

willen geen uitkering ontvangen.’

Salih heeft nauwelijks contact met familie en vrienden in Turkije. Te gevaarlijk. In Erzin heeft de familie twee huizen die zijn opa nog maakte. Ze moeten verkocht worden. Rijk wordt Salih er niet van, want het meeste geld gaat op aan advocaatkosten. De Turkse staat heeft het gezin ook financieel gestraft. ‘Onze auto en banktegoeden zijn afgepakt.’ Stel dat het regime van Erdogan verdwijnt, wil Salih dan terug? Hij denkt dan vooral voor vakantie naar Turkije te gaan. ‘Mijn kinderen studeren hier, willen hier wonen en als ik terugga, ben ik daar de buitenlander.’ ●

‘Zo leerde ik de Nederlandse namen van gereedschappen en materialen’

Hans uit Brunssum

Salih woonde tien maanden bij het gezin van ene Hans in Brunssum. Het gastgezin was nauw betrokken bij de gezinshereniging van Salih en zijn vrouw en dochters twee jaar geleden. De twee mannen spraken veel over wat Salih in Nederland kon gaan doen. Op zijn vijftiende had Salih in Erzin al gewerkt als timmerman. ‘Met een buurjongen, de zoon van een timmerman.’ Salih was onder meer betrokken bij de bouw van ‘tiny houses’. En zo raakte hij ervan overtuigd dat de in zijn puberteit opgedane ambachtelijke vaardigheden in Turkije hem nu in Nederland kansen boden.

Een vriendin van Hans intro-

deed een stage bij een timmerbedrijf. ‘Zo leerde ik de Nederlandse namen van gereedschappen en materialen.’ Salih kreeg ook toegang tot krediet om zijn onderneming te starten. ‘Ongeveer twintigduizend euro, waarmee ik de bus en gereedschappen kocht.’

De zaken gaan, nu amper twee jaar verder, prima. ‘Veel mensen zoeken een timmerman of klusjesman.’ Hij doet ook elektriciteitswerkzaamheden en loodgieterswerk. Het meest gevraagd wordt hij voor timmerwerk voor deuren en ramen en het maken van veranda’s, tuinhuisjes of schuttingen.

Gestaag werkt Salih vanuit Simpelveld aan zijn portfolio. In Schimmert bouwde hij twee hou-

SALIH OP DE BOUWPLAATS

NILGUN YERLI

Laten we dit stukje aarde koesteren

Twee jongens, een jaar of 17, waren in gesprek in de trein. 'Nee... ik ga zeker terug naar Marokko, ik ga hier echt niet blijven.'

'Nee bro, ik ook niet, nergens is het leuker dan Curaçao.'

'Zijn jullie hier geboren?', vroeg ik ze.

'Ja', zeiden ze tegelijk.

'Waarom willen jullie terug? Nederland is nu toch jullie thuis?'

'Nee!', zeiden ze weer tegelijk.

'Dit is mijn land niet!'

'Maar je bent hier geboren, je gaat hier naar school, je ouders en vrienden zijn hier, waarom willen jullie dan terug naar een land dat jullie veel minder kennen dan hier?'

'Het is hier altijd koud en de mensen ook. Nederlanders blijven zelf niet eens, iedereen vertrekt naar Spanje, Italië, Frankrijk...'

Ik begreep ze wel, en een mens is vaak op reistocht in ontdekking, maar het deed me toch verdriet dit te horen. En sommigen die denken dat Nederland te vol is, zullen misschien blij zijn te horen dat mensen vertrekken, maar het raakte mij.

Op mijn 18e kreeg ik de Nederlandse nationaliteit. Ik moest aan vele voorwaarden voldoen om een Nederlands paspoort te krijgen, zoals vijf jaar in Nederland woon-

achtig zijn, de taal beheersen en, het belangrijkste, geen strafblad hebben. Ik wist dat ik aan deze voorwaarden voldeed, maar ja, er waren zoveel wachtenden voor mij. Of het zou lukken, bleef een vraag.

Na drie maanden werd ik uitgenodigd om naar het stadhuis te komen. Ze wilden met mij praten om mijn Nederlands te testen. Dat was voor mij niet zo'n moeilijke test, dus ik slaagde. Na 386 dagen was mijn verzoek tot naturalisatie ingewilligd.

Ik kreeg een brief die getekend was 'in naam der Koningin'. Met die brief moest ik naar het gemeentehuis om mijn Nederlandse paspoort op te halen. De dame achter de balie gaf mij mijn Nederlandse paspoort en zei: 'Welkom.' Wat voelde dit woord bijzonder. Opeens was ik niet alleen welkom in Nederland, maar overal. Een Nederlands paspoort was een rijkdom om je welkom te voelen in vele landen. Ik was dankbaar dat ik nu onder de paraplu van de koningin mocht schuilen. Ik voelde mij beschermd en gezegend.

Inmiddels, 35 jaar later, is dat gevoel bij mij sterker geworden, maar hoor ik van steeds meer jongeren het tegenovergestelde.

Weet een vis dat hij nat is?

Als je leeft in onbegrensde vrijheid, weet je dan wat grenzen zijn?

Neem je dan alles voor lief?

'Alles wat ik nu ben, heb ik te danken aan Nederland'

Ik ben geboren in Turkije, maar gepolderd in Nederland. Tien jaar was ik toen ik naar Nederland kwam. Hier heb ik geleerd objectief te zijn.

Het land dat lager ligt dan de zee, maar verder alles hoog houdt.

Het land dat vrijheid hoog acht.

Het land waar ironie en harmonie elkaar vasthouden en afstoten.

Het land van wantrouwen, maar waar het vertrouwen toch het hoofd boven water weet te houden.

Het land waar de interpretatie meer betekent dan bedoelingen, maar waar men toch nog altijd probeert te communiceren.

Het land van ooit in alle schoonheid.

Een sprookje van socialisme,

maar waar nu de helderheid is vertroebeld. Dat is dan ook precies wat ik in dit land ervaar: het wankelen en de vastigheid. Keuzes maken heb ik hier geleerd, omdat het tussen wal en schip geen prettig leven is.

Een land dat de Nederlander zelf heeft geschapen, terwijl God de wereld schiep. Zo klein, maar zo groot in ontwikkeling.

Wel ben ik mij ervan bewust dat een Nederlands paspoort geen garantie is dat men je ook als een Nederlander ziet met je donkere krullen. Maar toch ben ik dankbaar om hier te zijn, om hier te mogen zijn. Alles wat ik nu ben, heb ik te danken aan Nederland. En daar zal ik dankbaar voor zijn tot mijn laatste adem. En dat kunnen, zullen vele gastarbeiders, buitenlanders, vreemdelingen, allochtonen, minderheden, migranten, vluchtelingen, nieuwkomers en nieuwe Nederlanders met mij beamen. (Jaaa, we hebben vele namen... wat dat betreft lijken we op ijs... Eskimo's hebben 40 namen voor ijs... omdat ze ijs vervelend vinden en er toch mee moeten leven...).

Wat ik eigenlijk wil zeggen is hoe dankbaar ik ben om in dit stukje van de aarde te mogen wonen. Ik en velen van ons hebben ons zijn, in naam van vrijheid en ontwikkeling, aan Nederland te danken. Daarom: laten we het koesteren. •

Is Orbán illiberaal of toch fascist

Viktor Orbán was bijna de enige EU-leider die Trumps uitnodiging aannam en plaatsnam in diens beruchte 'Peace Board'. Is hij een fascist, of wil hij, zoals sommige politicologen en historici beweren, slechts een 'illiberale staat'?

● ROEL VAN DUIJN

De dwarse Hongaarse president, die in de EU nu als de pest wordt gehaat, is in 2014 begonnen met de ontwikkeling van een politiek die hij siert met het woord 'illiberaal'. In het Roemeense Transsylvanië, waar veel Hongaren wonen die Orbán ook een Hongaars paspoort had toegestopt, heeft hij een inmiddels roemruchte toespraak gehouden waarin hij zijn nieuwe idee uitdroeg. Daar, in het lieflijke bergdorp Băile Tușnad, oreerde hij dat de bankencrisis van 2008 in de VS had laten zien dat er iets fundamenteel aan het liberalisme mankeert en dat de West-Europese ideeën die de Hongaren na de val van de Sovjet-Unie aangesmeerd hadden gekregen, afkomstig waren uit een omgeving die zelf in verval was en die verstrikt was geraakt in het multiculturalisme. Het West-Europese liberalisme was volgens hem niet bij machte om succesvol concurrerende staten te scheppen. Liberale staten ontbreekt het aan bescherming van de natie. Hij vond dat landen als Rusland, Turkije, Singapore en China meer succes hadden in de concurrentie die er in de wereld-economie heerst.

'Wij moeten vaststellen dat de democratie niet noodzakelijk liberaal is', hield Orbán zijn publiek voor. Als iets niet liberaal is, kan het daarom nog wel een democratie zijn. De term 'illiberalisme' presenteerde hij hier als alternatief voor de liberale democratie. 'De nieuwe staat die wij bouwen is een illiberale staat, een niet-liberale staat. Die ontkent niet de funda-

mentele waarden van het liberalisme, zoals vrijheid, maar maakt deze ideologie niet tot centraal element van de staatsorganisatie; het stelt een specifieke nationale aanpak in de plaats.'

Imponerende woorden, maar beseften zijn hooggeachte toehoorders wel dat de liberale staat gekenmerkt wordt door de scheiding der machten, met onafhankelijkheid voor de rechtspraak, de ambtenarij, de media en de wetenschap? En dat het door het gemis van deze steunpilaren slecht zou kunnen

het woord 'illiberaal' had geïntroduceerd. Hij betoogde dat ook het illiberalisme uit de Verlichting is voortgekomen, hand in hand met het liberalisme, en dat illiberalisme wel democratie, maar geen liberalisme wil. Verkiezingen horen zowel bij de liberale als bij de illiberale staat. Zeventien jaar vóór Orbán maakte Zakaria al bekend dat het verschil met het liberalisme is dat de illiberale staat wel een sterke leider kent, maar geen liberale instituties die de leider temmen.

de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw in een specifiek tijdsgewricht, onder totaal andere omstandigheden.

'Orbán, Vance, Wilders, Meloni of Farage als fascisten bestempelen', meent Van Vree, 'daar gaat ongetwijfeld een alarmerend effect van uit, maar dat is het dan ook wel.' Van Vree erkent dat er overeenkomsten zijn, zoals een obsessieve zorg om het verval van de gemeenschap, angst voor vernedering of het aannemen van een slachtofferrol en, als compensatie, een cultus van eenheid. Maar, vraag ik, zijn de overeenkomsten met het fascisme niet zo sterk dat zij, ondanks de verandering van de tijd, de kern van dezelfde hartstochten en ideeën blijven vormen? Hartstochten die zo kenmerkend zijn voor het fascisme, zoals adoratie voor de leider, idealisering van het 'eigen volk', haat tegen vreemdelingen en andersdenkenden. Het zijn weerbarstige menselijke emoties waarvoor het volgens mij niets uitmaakt of er computers in huis zijn of schrijfmachines, of dat er met kogels of drones wordt geschoten. Of het 1925 of 2025 is. Het fascisme is een emotioneel complex van geestelijke driften dat lange reizen door de tijd maakt. Dit kwaadaardige complex landde bijvoorbeeld ook onder het etiket Grote Terreur in de jaren dertig in de Sovjet-Unie en onder de naam Culturele Revolutie in de jaren zestig in China.

Van Vree is niet de enige wetenschapper die over het illiberalisme nadenkt. 'Critici stellen dat een illiberale democratie niet bestaat, dat het een contradictie is', zegt de Maastrichtse hoogleraar Ferenc Laczó in 2022.

Orbán heeft het geloof in zijn model onderstreept in onder meer een opiniestuk in de conservatieve

'Orbán suggereert dat zijn systeem liberalisme zonder de scheiding der machten is'

aflopen met de vrijheid? Een bang vermoeden had zijn publiek kunnen bevangen toen de begenadigde spreker er in één adem aan toevoegde dat niet-overheidsorganisaties financiële belangen van buitenlanders op het oog zouden hebben en daarom moesten worden tegengegaan.

Ik veronderstel dat Orbáns publiek het werk *The Rise of Illiberal Democracy* van de politicoloog Fareed Zakaria niet had gelezen, de wetenschapper die al in 1997

De Groene Amsterdammer

In *De Groene Amsterdammer* is onlangs een artikel verschenen van Frank van Vree, hoogleraar in de geschiedenis van oorlog, waarin hij bevestigt dat 'illiberalen' een rakere term is dan 'fascisten' wanneer je het over leiders als Orbán en Trump hebt. Hij is met fascismekenner Robert O. Paxton van mening dat fascisme een historisch fenomeen is. Volgens Van Vree opereerden de fascisten van

st?

V.L.N.R.: GEERT WILDERS (PVV), VIKTOR ORBÁN (FIDESZ), MATTEO SALVINI (LEGA), MARLENE SVAZEK (FPO) TIJDENS DE JAARLIJKE BIJENKOMST VAN DE ITALIAANSE RADICAAL-RECHTSE LEGA-PARTIJ IN PONTIDA, NOORD-ITALIË OP 6 OKTOBER 2024. BEELD: PIERO CRUCIATTI/AFP

Hongaarse krant *Magyar Nemzet*. Daarin zegt de Hongaarse machthebber: 'De leer dat democratie alleen liberaal kan zijn – dat gouden kalf, die monumentale fetisj – is omvergeworpen.' Professor Laczó denkt dat dit geen feitelijke constatering is, maar een verklaring van Orbán's politieke intenties. Orbán wil volgens Laczó niets anders dan de liberale waarden afschaffen.

Verkiezingen

En dat is Orbán in 'zijn' Hongarije aardig gelukt, zien we nu. Eerst is Soros' universiteit, die zich inzet voor de open samenleving, democratie en mensenrechten, gedwon-

gen te verhuizen naar Wenen. Vervolgens zijn de media er onder controle van de regering gebracht en zijn de rechters óf door Orbán aangesteld óf corrupt, dat laatste naar het voorbeeld van het staatshoofd zelf, die zichzelf verrijkt met Europese subsidies. De individuele vrijheid, die Orbán zei te respecteren, werd ingeperkt. Voor je vrijheid moet je een riskant gevecht met het gezag voeren in 'illiberaal' Hongarije; dat bleek opnieuw in Boedapest bij de door Orbán verboden pride-optocht voor seksuele vrijheid.

Toch kun je inderdaad nog niet zeggen dat Hongarije nu een fascistische staat is, want er worden

nog regelmatig verkiezingen gehouden. De eerstvolgende, op 12 april, zijn zelfs heel spannend doordat de oppositiepartij van Péter Magyar het beter doet in de peilingen dan Fidesz, de partij van Orbán. Is dit het bewijs dat Orbán geen fascist is, zoals de door hem opgehemelde voorganger en Hitlerbondgenoot admiraal Horthy? Of laat dit zien dat Viktor er nog niet in geslaagd is om, zoals Poetin, van verkiezingen slechts een façade van een totalitaire staat te maken?

De Hongaarse verkiezingen zijn vrij maar oneerlijk, omdat onafhankelijke media vrijwel niet gehoord of gelezen kunnen wor-

den en de staat haar middelen gebruikt om de heersende partij te bevoordelen. Dat zijn structurele nadelen die het de oppositie bij verkiezingen sinds 2014 schier onmogelijk maken om te winnen.

Overigens vormt het houden van verkiezingen geen bewijs dat het regime niet fascistisch is. Toen Hitler aan de macht was, werden er nog verkiezingen gehouden, in maart 1933, landelijke en plaatselijke. Oneerlijke uiteraard. Twee jaar na de machtsgreep van Mussolini waren er ook nog verkiezingen (1924). Die verkiezingen zijn slechts een aanwijzing dat het nazisme en fascisme in die jaren, zoals nu in Hongarije, nog niet de

‘perfecte’ vorm hadden gevonden.

Orbán suggereert dat zijn systeem liberalisme zonder de scheiding der machten is. Maar hoezo? Welke liberale karaktertrek blijft er dan nog over? Dat er verkiezingen worden gehouden, maar wel in een corrupte staat die aan vrijwel alle kenmerken van fascisme voldoet. Door tegenstand vanuit de maatschappij is Orbán er, net als Trump, nog niet in geslaagd zijn ‘illiberale staat’ volledig te verwerken, en om die reden kun je nu nog niet zeggen dat Hongarije en de VS fascistische staten zijn. Maar uit de bestrijding van de vrije media en de onafhankelijke justitie door de illiberale heersers blijkt dat hun streven daarop gericht is.

In het Poetin-web

Ook Poetin wordt wel illiberaal genoemd, omdat er in Rusland nog verkiezingen worden gehouden. Maar iedereen weet dat verkiezingen in wat hijzelf liever zijn ‘soevereine democratie’ noemt een schijnvertoning zijn, waarachter zich moordende alleenheerschappij verbergt. De term ‘illiberalisme’ wordt volgens mij door Orbán gebruikt als een camouflage-ideologie. Met succes.

Dat de ‘illiberalen’ zich nesten in het Poetin-web is veelzeggend. Wie Orbán wil begrijpen, moet zijn grote vriend Poetin begrijpen. Voldoet het poetinsme

niet aan alle kenmerken van de definitie van fascisme zoals Robert O. Paxton die in zijn standaardwerk *The Anatomy of Fascism* geeft?

Een zeer goede vriend van mij, die geneigd was Poetin een autocraat maar geen fascist te noemen, gaf mij drie kenmerken waaruit zou blijken dat Poetin, hoezeer een ellendeling hij ook is, niet onder de definitie van fascisme valt.

Poetin een traumatische val van de gemeenschap zijn geweest, met alle gevolgen van dien. De Kremlinheerser schildert de jaren na de ineenstorting van de Sovjet-Unie af als een nachtmerrie van criminaliteit, zedenbederf en anarchie. Dit verval, ten koste van de gemeenschap, noemt hij steeds als de verschrikking van toen, die hij nu hersteld zou hebben. Het gezonde

afbeelding van Jezus. Is die persoonscultus niet ook een eenheidscultus? Vladimir vergelijkt zichzelf met God. ‘God geeft onze soldaten zijn bevelen’, zei hij bij de laatste kerstviering in een kerk. Al zijn fans juichen in Poetin-shirts zijn woorden toe. Kinderen wordt de bewondering voor de ‘Leider’, de Vozjd, op school ingestampt. Daarbij komt dat de poetinisten, anders dan de Sovjetleiders, dolgraag ‘de Russische wereld’ (Russkiy Mir) propageren, het verhaal dat alle Russen buiten Rusland met het moederland verenigd moeten worden. Daarom wordt sinds Poetin de ‘Dag van de Nationale Eenheid’ gevierd. Hetzelfde verhaal dat Orbán over de vereniging van alle Hongaren op de tong ligt (en dat Trump de Canadezen tracht op te dissen).

Dictatuur, racisme, imperialisme. Poetin is een modelfascist, met een militante jeugdorganisatie, Nasji (de Russische Hitlerjeugd), zoals Trump zijn Proud Boys en ICE laat huishouden. Ik noem Poetins Nasji, omdat mijn vriend dacht dat het ontbreken van een militante straatorganisatie een derde punt van verschil was tussen autocratie en fascisme. ‘Maar van die Nasji hoor je niet veel meer’, hoopte ik dat mijn vriend zou zeggen. Maar nee, want hij wist zelf wel dat men sinds de Nacht van de Lange Messen in 1934 van de SA ook niets meer hoorde.

En wat verraadt Orbáns vriendschap met Poetin over zijn ware politieke geaardheid? Orbán, die van Zelenski eist dat hij ‘de witte vlag’ uitsteekt voor de troepen van zijn ster Poetin? Zelf zou hij, als de omstandigheden het toelieten, niets liever doen dan hetzelfde in die delen van zijn buurlanden waar grote minderheden Hongaren wonen. Jammer: Orbán kan nog niet alles wat hij wil en verschanst zich daarom liever achter een duur woord om niet de schrikwekkende term te gebruiken die bij zijn ideologie past. Die begint met een f. •

‘Vladimir Poetin is steevast de centrale figuur op tv en in de pers’

‘Allereerst’, zei mijn vriend, ‘is het verval van de gemeenschap een vast punt waarop fascistische hameren, maar daarover hoor ik Poetin niet.’ Ik heb hem tegengevoerd dat de jaren negentig voor

gezinsleven heeft hij hersteld, de mensen gaan weer naar de kerk, vrouwen moeten kinderen krijgen en homo’s, die pakken wij. Dawaj! Vooruit! Alles voor het herstel van de gezonde gemeenschap. De oude patriottische mentaliteit moet herrijzen en hij heeft daarom het onderwijs en zijn propaganda in die richting gestuurd.

Een tweede punt dat mijn vriend aanvoerde om aan te tonen dat het poetinsme niet gelijkstaat aan fascisme, is dat er nu in Rusland geen cultus van eenheid zou heersen, behalve de oeroude van de grootheid van Rusland. ‘O ja?’ vroeg ik mijn vriend. Ik daarentegen zie in Rusland een bloeiende, eenheid afdwingende persoonscultus. Vladimir Poetin is steevast de centrale figuur op tv en in de pers. Bij bijeenkomsten van de kerk hangt zijn portret naast een

HET HONGAARSE PARLEMENT IN BOEDAPEST. BEELD: WIKIMEDIA COMMONS/BEYOND SILENCE

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - Drs.I.Sevinc - Bedrijfsarts/verzekeringarts - i.sevinc@ergosana.nl

Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs

Medische Keuring
Levensverzekering

Verzuim &
Re-integratie

Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven

Kolonisten vallen Palestijnse dorpen in Masafer Yatta Israëlijsch leger

Een groot aantal Israëlijsche kolonisten heeft drie Palestijnse dorpen in Masafer Yatta aangevallen. De aanval was opvallend groot, maar past in een patroon van toenemend geweld. De kolonisten kregen hulp van het Israëlijsche leger.

● KAJA BOUMAN

Het is een van de grootste kolonistenaanvallen ooit: in de nacht van 27 januari vallen zo'n 300 Israëlijsche kolonisten drie verschillende Palestijnse dorpen aan in de Masafer Yatta-regio in het zuiden van de Westelijke Jordaanoever. Ze krijgen hulp van het Israëlijsche leger; soldaten blokkeren ambulances en arresteren Palestijnen. De kolonisten steken ondertussen huizen in brand, stelen vee en vallen inwoners aan. Meerdere Palestijnen raken gewond.

Een van de gewonde Palestijnen is de 49-jarige Mohammad Abu Sabha in Al-Fakheit. Op beeld van een bewakingscamera is te zien hoe Abu Sabha buiten naast zijn huis staat als een groep gemaskerde kolonisten met honkbalknuppels komt aanrannen. Met die honkbalknuppels slaan ze hem vervolgens in elkaar en laten hem bloedend op de grond achter.

Daarna richten ze zich op de familie van Abu Sabha. Zijn dochter wordt geslagen voordat ze het huis in weet te vluchten. Ook zijn moeder wordt geslagen. Ze wordt op haar hoofd geraakt, breekt haar arm en kneust een van haar ribben. De kolonisten gooien ook traangas het huis binnen. 'Er probeerde een ambulance bij hen te komen, maar die werd ook aangevallen door kolonisten', vertelt activist Osama Makhamrah aan de Kanttekening. 'De ambulance moest daardoor omkeren en ik

was onderweg naar Al-Fakheit toen ik op dezelfde weg de ambulance terug zag komen rijden.' Pas na een uur kan de ambulance bij de familie komen en worden Abu

Schapen stelen

In totaal stelen de kolonisten die nacht honderden schapen, onder andere uit Al-Halawa. Op een video is te zien hoe een groep

'Er probeerde een ambulance bij hen te komen, maar die werd ook aangevallen door kolonisten'

Sabha en zijn moeder naar het Al Ahli-ziekenhuis in de stad Hebron gebracht.

Onderweg naar Al-Fakheit wordt Makhamrah zelf ook aangevallen door kolonisten. 'Ze mikten hun geweren recht op ons', zegt hij. 'We konden nog net op tijd weggelopen.' Makhamrah vertelt dat tegelijkertijd zijn vriend Samir Hamamda in Al-Tuban wordt aangevallen door kolonisten. 'Een groep van ruim twintig kolonisten viel ons huis aan', vertelt Hamamda via WhatsApp. De aanvallers slaan de ruiten van zijn auto in en beschadigen zijn huis. Daarna gooien ze, net als bij de familie van Abu Sabha, een traangasgranaat naar binnen. 'Mijn vrouw en kinderen verloren hun bewustzijn. Ze hadden ademhalingsproblemen en hebben kleine verwondingen opgelopen.' Inmiddels is de familie fysiek hersteld. De buurman van de familie ligt nog wel in het ziekenhuis met een hoofdwond.

stal te openen en Widad krijgt pepperspray in haar ogen nadat ze achter de dieren aanrent. Ongeveer een uur later komt het Israëlijsche leger aan en wordt Widad gearresteerd. Later die nacht wordt ze zonder verklaring weer vrijgelaten.

De omvang van deze aanvallen lijkt uniek. 'We worden heel vaak aangevallen', zegt Makhamrah. 'Maar deze aanval duurde erg lang, wel uren, en het doel van de kolonisten was mensen te vermoorden. Ze sloegen mensen op hun hoofd; sommige mensen liggen nog steeds in het ziekenhuis.'

Ook de Palestijnse activist Sami Huraini noemt de aanvallen uitzonderlijk groot. 'Het was een grote pogrom. De kolonisten hebben zich uit verschillende buitenposten verzameld en hebben samen Masafer Yatta aangevallen.' Huraini probeert die avond vanuit zijn woonplek At-Tuwani naar Al-Fakheit te komen, maar wordt tegengehouden. 'Een van de kolonisten herkende me en begon mijn naam te roepen. Hij kwam met zijn wapen op me

kolonisten schapen steelt van een van de Palestijnse families daar. De 73-jarige Hajj Ahmad Abu Aram en zijn dochter Widad Abu Aram proberen de diefstal te voorkomen en raken daarbij beiden gewond, schrijft de Israëlijsche website +972. Hajj Ahmad wordt met stokken geslagen wanneer hij weigert het slot van de

'Het doel van de kolonisten was mensen te vermoorden'

orpen aan met hulp van

ISRAËLISCHE SOLDATEN STAAN OP 21 JANUARI TEGENOVER PALESTIJNSE BURGERS TERWIJL MILITAIRE BULLDOZERS DRIE HUIZEN IN RAMALLAH SLOPEN. BEELD: ZAIN JAAFAR/AFP

gericht op me af. Toen ben ik snel in de auto gesprongen en heeft hij alleen de auto kunnen slaan.'

Samenwerking met Israëlisch leger

De coördinatie met het Israëlische leger maakt deze grootschalige aanval ook opvallend. Gedurende de nacht zet het leger meerdere tijdelijke checkpoints op om inwoners en hulpverleners tegen te houden en maakt het op die manier mogelijk voor kolonisten om de aanvallen en diefstallen zonder onderbreking uit te voeren. Ook zijn er ooggetuigen die zeggen dat de militairen meededen aan het mishandelen van Palestijnen.

Het Israëlische leger zegt in een reactie aan *de Kanttekening* dat de militairen die avond in het gebied zijn ingezet na een melding dat 'Palestijnen een Israëlische burger hadden aangevallen'. Het leger bevestigt dat een ambulance

die avond werd tegengehouden. Volgens het leger was dat nodig omdat de militairen op dat moment bezig waren met het onderzoeken van een confrontatie tussen een soldaat en een Palestijnse vrouw, waarbij de Israëlische militair verwondingen aan zijn gezicht zou hebben opgelopen. 'Het incident wordt nog verder onderzocht', zegt het statement.

'Wij zullen blijven'

Echt uniek zijn de aanvallen in Masafer Yatta niet. 'Er zijn bijna dagelijks aanvallen hier. We hebben daardoor veel last van stress en angst', zegt Hamamda. Huraini en Makhamrah bevestigen dat. Volgens Huraini zijn de aanvallen de afgelopen twee jaar erger geworden, maar ook daarvoor was het vaak onveilig. Dat komt onder meer doordat de dorpen in Masafer Yatta door Israël zijn bestempeld als 'militair oefenter-

Other Land gaat over de situatie in Masafer Yatta en won vorig jaar een Oscar, waardoor het gebied meer internationale aandacht kreeg.

Er zijn ook zo'n tien buitenposten opgezet door Israëlische kolonisten, waardoor Palestijnen niet alleen te maken krijgen met geweld van het Israëlische leger, maar ook met geweld van inwoners van die buitenposten. Het kolonistenterreur is steeds vaker de reden dat Palestijnen niet langer in hun huizen kunnen blijven wonen. Sinds oktober 2023 zijn er volgens de VN ruim 4000 Palestijnen ontheemd geraakt door kolonistengeweld op de Westoever. Dat komt bovenop de bijna 40.000 Palestijnen die door het leger zijn verjaagd. 'Tientallen Palestijnen zijn vertrokken door het kolonistengeweld', zegt Huraini, 'maar wij gaan niet weg. Wij zullen blijven.'

Het geweld eist zijn tol: meer dan duizend Palestijnen zijn sinds

'Ze willen ons verdrijven'

rein'. Volgens Israël kunnen de Palestijnen niet bewijzen dat ze permanente bewoners zijn van het gebied en hebben ze dus geen recht op het land. Er zijn sindsdien meerdere grootschalige uitzettingen geweest waarbij Palestijnen door het Israëlische leger gedwongen worden hun huizen te verlaten en de woningen worden verwoest. De film *No*

het begin van de oorlog op Gaza gedood door kolonisten of militairen op de Westoever. 'Wij willen vrede', zegt Makhamrah. 'Maar de bezetting wil niet dat we in vrede op ons eigen land leven; ze willen ons verdrijven. Ze negeert het internationaal recht en andere afspraken. Wij willen niets liever dan in vrede op ons land leven.' ●

Iftarmee: zo brengt de vastenmaal

Journalist Anne-Rose Hermer ging in Rotterdam op bezoek bij een familie om samen de vasten te verbreken. Het gezin doet mee aan het project Iftarmee, dat islamitische gezinnen koppelt aan mensen die een iftar willen meemaken.

● ANNE-ROSE HERMER

Op bezoek gaan bij onbekenden is een beetje spannend, maar ook leuk. Gewapend met twee bosjes rozen betreed ik rond 18.00 uur de Rotterdamse woning van een van oorsprong Turkse familie. Zeki en Demet hebben twee dochters, Rabia Nur en Fatma. De oudste werkt als serveerster en heeft dienst, de jongste (20) is thuis. Uiteraard weten ze dat ik journalist ben en een artikel ga schrijven over deze iftar, maar er is een onverwacht probleem: twee gasten hebben afgezegd vanwege ziekte en een derde komt veel later. Niet getreurd. Op deze manier is er gelegenheid voor een persoonlijk gesprek en er is nog een gast. Ze heet Kirsten, is van dezelfde leeftijd als Fatma en is geen moslima. Er is dus wel degelijk sprake van verbinding.

De ontvangst is heel hartelijk. Het echtpaar vindt het erg leuk

dat ik er ben. En ik ook. Wat meteen opvalt in de woonkamer is de versiering. Tot aan het raam aan de achterkant toe is versiering opgehangen in het teken van de

om contact maken, samen de iftar gebruiken en de ramadan beleven. 'Vasten gaat niet alleen over honger en dorst voelen, maar ook over dankbaar zijn,

weken Budel was een azc in het Limburgse Sweikhuizen bij Geleen aan de beurt. Daar woonden ze tien maanden, totdat hun plotse ling een woning in Rotterdam werd aangeboden.

'Mijn neef woont in Nederland, de zoon van mijn oom die jarenlang in Nederland heeft gewerkt en inmiddels is overleden, dus het kwam een beetje vertrouwd op me over', vertelt Zeki, die zelf door omstandigheden in Duitsland is geboren.

Op sommige punten was het even wennen in Rotterdam, onder andere omdat het Limburgs heel anders klinkt dan het Rotterdams. Daar keken ze van op toen ze hier kwamen. Zeki is in contact gekomen met de organisatie Wereldburger voor de klas en hoopt op een moment weer wiskunde te kunnen geven. Demet doet veel vrijwilligerswerk, onder andere in het type buurthuis dat in Rotterdamse wijken bekendstaat als het Huis van de Wijk.

Börek en dolma's

Een iftar start altijd met een gebed, opgezegd in het Nederlands door Fatma. Het eerste wat je gebruikt na het vasten is een dadel of een slokje water. Daarna is het tijd voor een kopje linzensoep. Verder staat er op tafel içli köfte, oftewel gevulde bulgurnoedels, börek met kaas, aubergine met tomaat én overheerlijke dolma's. Dat zijn druivenbladeren die gevuld zijn met kruidige rijst. Die heeft Demet deels klaargemaakt voor Kirsten, die ze zo lekker vindt.

Kirsten en Fatma kennen elkaar van het project Buddy to Buddy. Vrijwilligers worden gekoppeld aan een nieuwkomer in Nederland. Gedurende vier maanden ga je wekelijks samen iets leuks doen. Op deze manier

'Samen vasten, eten, het gezellig maken'

ramadan, compleet met verlichting, ballonnen en Koranteksten die te maken hebben met de ramadan. Het oogt allemaal heel feestelijk.

'De ramadan is voor moslims een heilige maand. Samen vasten, eten, het gezellig maken. Dat is hoe de profeet Mohammed het heeft gezegd', legt Fatma uit.

Tijdens de ramadan mogen moslims tussen zonsopgang en zonsondergang niet eten, drinken en roken. Het gaat deze avond

leren geduldig te zijn en denken aan arme mensen', zegt Fatma. Niet zo vreemd, want geven aan de armen is een van de vijf zuilen van de islam.

Pas vier jaar in Nederland

Zeki is docent wiskunde en heeft in diverse landen gewerkt op internationale scholen. Demet is docent Turkse literatuur. Volgens Fatma is haar vader een goede docent en heeft hij haar veel geholpen. Inmiddels volgt Fatma een opleiding tot verpleegkundige. Daarnaast is ze veel bezig met taekwondo. Op haar kamer hangt een indrukwekkende verzameling medailles die Fatma met deze sport heeft gewonnen.

Een ogenschijnlijk gewoon gezin waarvan de gezinsleden hun plek hebben gevonden in de Nederlandse samenleving. Maar op een moment blijkt dat dit best bijzonder is in plaats van gewoon. Het gaat om asielzoekers die pas vier jaar in Nederland zijn. Demet vindt dat ze nog niet goed Nederlands spreekt. Oké, het is niet perfect. Maar wel goed voor iemand die hier vier jaar is, waarvan een jaar in azc's. Na Ter Apel en drie

V.L.N.R. ZEKI, KIRSTEN, FATMA, DEMET EN ANNE-ROSE

Altijd mensen dichterbij elkaar

help je iemand integreren en je krijgt zelf een goed idee hoe het is om ergens helemaal opnieuw te beginnen.

'Ik volg de opleiding Social Work en ik stuitte door mijn studie op dit project. Het werd ons aangeboden, maar je mocht ook

lekker. De betekenis van de vastenmaand en de iftar is ook mooi.'

Vijf zuilen

Het meedoen aan de vastenmaand is een van de vijf zuilen van de islam. De ramadan is onlosmakelijk verbonden met het islamiti-

steld. Moslims die moeten reizen zijn dan even vrijgesteld van het vasten, net als meisjes en vrouwen die ongesteld zijn.

Geboden isha en taraweeh

Na de iftar volgen er twee gebeden: het isha-gebed en daarna het taraweeh-gebed. Deze gebeden kun je in principe thuis bidden, maar je kunt er ook voor naar de moskee gaan. Tijdens het bidden worden een aantal raka'at verricht. Een raka'at omvat niet alleen knielen en opstaan, maar ook het reciteren van verzen uit de Koran, buigen (ruku), neerwerpen (sujood) en het verrichten van andere gebedsrituelen. Opvallend: in Marokkaanse moskeeën zijn het tijdens het taraweeh-gebed vaak acht raka'at, in de Turkse moskeeën twintig. Het gezin weet de reden voor dit verschil niet.

Rumi

Demet doet veel vrijwilligerswerk, maar haar hart ligt bij lite-

atuur. Over de vraag wie haar favoriete auteur is, hoeft ze geen seconde na te denken: de schrijver en dichter Mevlana Celaleddin Rumi, bekend als Rumi (1207-1273). 'Hij schreef veel over liefde en tolerantie. Ik lees ook graag boeken van Cengiz Aytmatov (1928-2008). Deze schrijver kan heel goed over generatieverschillen schrijven, zoals bij ouders en kinderen. De traditie en cultuur van Centraal-Azië nemen een belangrijke plaats in in zijn werken.'

Afscheid

Op de valreep komt de dame die verlaat was. Het is een goede bekende van Demet. Miriella Paula kan qua eten en drinken wel iets extra's gebruiken, want ze is druk bezig met de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen voor de partij Wij Kleurrijk Rotterdam. 'Ik eet hier graag tijdens de ramadan. Het is altijd gezellig en lekker', complimenteert ze Demet terwijl ze geniet van haar linzensoep.

Voor mij is het tijd om te vertrekken, maar niet voordat ik een bakje eten meekrijg met onder andere die lekkere dolma's. Ook de gasten krijgen een roos mee.

Wat is Iftarmee?

De afspraak voor het bijwonen van deze iftar is geregeld door Kunst van het Samenleven, een project van Platform INS, waarbij wordt uitgegaan van de kracht van verbinding en ontmoeting. Iftarmee is gebaseerd op vrijwilligheid. Mensen kunnen zich opgeven via de website en kiezen een datum en een stad of omgeving. Het verzoek belandt bij een lokale vertegenwoordiger. Die koppelt deelnemers aan de gezinnen die zich hebben opgegeven omdat ze hun huis openstellen voor onbekenden tijdens een iftar. Vervolgens neemt het gastgezin contact op en krijg je een app waarin staat dat je welkom bent en wat het adres is. ●

De betekenis van de vastenmaand en de iftar is ook mooi'

voor een vervangende opdracht kiezen. Dat heb ik niet gedaan. Zo kwam ik in contact met Fatma.' Iftarmee vindt Kirsten een goed initiatief. Zelf is ze geen moslima. 'Het is heel gezellig en het eten is

sche geloof en het is geen kwestie van vrijwilligheid. In de Koran staat wanneer en waarom er wordt gevast. Toch zijn er uitzonderingen. Chronisch zieken en zeer oude of zwakke mensen zijn vrijge-

TINEKE BENNEMA

Journalist en historicus.

Europa, bespaar ons die krokodillentranen

Velen zullen het zich niet meer herinneren en Trump wil het vast niet weten, maar in 2012 ontving de EU de Nobelprijs voor de Vrede vanwege het uitbannen van oorlog op het continent en de inzet voor vrede, verzoening, democratie en mensenrechten in Europa. In een van de speeches in Oslo sprak de toenmalige voorzitter van de Europese Commissie, José Barroso, over Europese principes:

‘Onze Unie is meer dan een associatie van staten. Zij vormt een nieuwe rechtsorde, die niet gebaseerd is op een machtsevenwicht tussen staten, maar op de vrije wil van staten om soevereiniteit te delen. Als gemeenschap van waarden belichaamt zij dit streven naar vrijheid en rechtvaardigheid.’

Hij verwees hiermee naar Spinoza.

Veertien jaar later lijkt de houdbaarheidsdatum van Europese idealen verstreken en heeft machtsdenken een openlijke comeback gemaakt in het Westen. Dat bleek onder meer uit de door politici en in de Nederlandse media veelgeprezen speech van de Canadese premier Mark Carney op het World Economic Forum. Carney schetste het einde van een wereldorde gebaseerd op internationaal

recht. Hij bood ons bange Europeanen vergezichten van een wereldorde gebaseerd op een nieuwe westerse assertiviteit van ‘tussenmachten’.

Maar Carney blijft daarmee geheel binnen het Amerikaanse frame van ‘eigen land eerst’ en het recht van de sterkste en komt mijns inziens juist niet met een nieuwe koers voor Europese geopolitiek. Wat hij biedt is slechts oude stuurlousheid midden op een zee kolkend van piraterij. Slechts een grote stap terug in de geschiedenis, toen het machiavellistisch bedrijven van machtspolitiek legitiem en stoer was.

Dat internationaal recht ploteling naar de zeebodem verdween, is natuurlijk een veel te simpele weergave van de feiten. Het overkwam ons niet zomaar en wordt ook niet alleen veroorzaakt door Trump: zijn voorgangers Biden, ja ook Obama, en de EU zelf hebben het jaar na jaar stukje bij beetje over de reling gekieperd. Invallen in Afghanistan, Irak en Libië — allemaal vergeten?

Europa windt zich weliswaar op over allerlei Amerikaanse schendingen van het internationaal recht, maar deed niets toen de VS Venezuela bombardeerden en hun president ontvoerden. Het heft onmiddellijk sancties tegen Rusland na de inval in Europa's achtertuin Oekraïne, ook een flagrante

schending, maar heeft sinds 2023 geen sancties ingesteld om de uiterst gewelddadige inval van Israël in Gaza te keren. Laat staan de illegale Israëlische bezetting van Palestina.

Ook gaat ons continent onverwijd verder met het schenden van mensenrechten aan onze grenzen rond de Middellandse Zee, met gedoogde pushbacks door Frontex en gefinancierde steun aan zeer gewelddadige opvang in de regio, waarbij mensen worden gemarteld en vermoord.

De landen die de internationale rechtsorde, opgesteld na de Tweede Wereldoorlog om de wereld te behoeden voor het opnieuw maken van dezelfde fouten, zelf decennia lang torpedeerden, laten nu ook het laatste restje decorum over recht en rechtvaardigheid vallen. Het Westen moet dus ophouden slachtoffer te spelen en volle verantwoordelijkheid nemen voor de richting die het al lang inslaat om het eigen continent te bevoordelen. Bespaar ons die krokodillentranen over de teloorgang van het internationaal recht.

Carney ondermijnt juist de enige hoop die we hebben: gelijkwaardigheid op basis van internationaal recht. Kennelijk herinnert niemand zich evenmin meer de trantekkende mooie woorden, gevat in het EU-Handvest uit 2012:

‘Menselijke waardigheid is onschendbaar en moet worden beschermd. Iedereen heeft het recht om te leven, op integriteit van fysieke en mentale integriteit. Niemand mag worden gehouden in slavernij.’

Of gelden die woorden alleen voor burgers van ‘Europa Eerst’? De zichtbare implosie van de VS zou Europa juist moeten waarschuwen dat uitbreiding van macht ten koste van de belangen van andere landen ook voor ons niet gaat werken.

Veranderingen in politiek beginnen met het denken, niet met machtsdeling. Verandering begint met de bewustwording dat we ver zijn afgedreven van de door Barroso geschetste principes van Europa. Jurist Hugo de Groot (1583-1645) legde in tijden van oorlog de eerste bouwstenen van het internationaal recht. In plaats van die nu op te geven, is onze enige hoop op een goed leven in harmonie met onze burens en de planeet: intensievere, eerlijke en werkelijk rechtvaardige samenwerking op gelijke voet.

Dat kan alleen door het uitbreiden, respecteren en handhaven van het internationaal recht. Daar moet Europa veel beter zijn best voor gaan doen. En ja, dat geldt ook voor Rusland en China — maar laten we in dit geval wel met onszelf beginnen. •

100% halal: er is nog een lange weg te gaan

● REYIS KURT

De lange achterwand van de slagerijafdeling van de nieuwe Syrische supermarkt was rood betegeld. Hadden ze de rode tegels van een vorige gebruiker geërfd? Vond de winkelier rood een mooie kleur voor tegels? Of was hier een geraffineerd trucje uit marketingboeken toegepast, waarbij mensen die naar rode tegels kijken zin in meer vlees krijgen aan de wand getegeld? Wie zal het zeggen.

Op de wand stond ook met, ik kan het geen koeienletters noemen, hooguit met schapenletters, de tekst 100% halal. Voor echt halal was je hier aan het juiste adres. Hier is het 100 procent. Nu heb ik nergens het bordje 95% halal gezien. Overigens bestaat 95, 75, 55 of 35 procent halal niet. Het is alles of niets. Het is halal. Anders is het haram.

De technische kaders hiervan zijn dat het halal-dieren

door: Reyis Kurt

‘Een dier moest ook een waardig leven hebben’

moeten zijn die ritueel geslacht moeten zijn. We hebben het dan over herkauwende grazers: rund, schaap, geit, kameel, buf-

fel, hert en gazelle. Pluimvee is ook halal wanneer het halal geslacht is. Vleesetende dieren als bijvoorbeeld leeuw en tijger

en roofvogels zijn haram. Een kudde leeuwen hoeden lijkt me vrij lastig. De islam is geen moeilijke religie. Ook reptielen zijn haram. Verder zijn varken en bloed expliciet haram.

Alle dieren uit de zee zijn halal. Sommige stromingen vinden sommige zeedieren niet halal.

Het bord aan de wand met 100% halal is overbodig. Halal is voldoende. Voor minder dan 100 procent doet de vrome gelovige het toch niet.

Maar er is meer dan het puur technische verhaal. Het gaat niet alleen om de soort van het dier en de manier van slacht. Ook wat voor leven het

dier heeft gehad, is belangrijk. Er zijn voldoende overleveringen van de profeet Mohammed (s.a.s.) over het omgaan met dieren. Lastdieren mochten niet te veel bepakt worden. Een dier moest ook een waardig leven hebben. Tegenstanders vonden dat hij met zoveel rechten voor dieren kwam dat dieren binnenkort gelijkgesteld zouden worden met mensen.

Echt halal is niet alleen het juiste dier dat op de juiste wijze is geslacht. Dat is het juiste dier dat een juist leven heeft gehad en op de juiste wijze is geslacht. Dat is pas 100 procent halal. Daar is nog een lange weg in te gaan. ●

BIJ1-lijsttrekker Stevie Nolten: rechtenstad, maar maakt dat n

Stevie Nolten, lijsttrekker van BIJ1 Utrecht, blikt terug op vier jaar strijd in de raad en kijkt vooruit naar een nieuwe campagne, gedreven door radicale gelijkwaardigheid en lokale solidariteit.

STEVIE NOLTEN. BEELD: BIJ1 UTRECHT

● TAYFUN BALCIK

BIJ1 doet dit jaar in slechts drie gemeenten mee aan de verkiezingen, maar in Utrecht is de partij vastbesloten haar plek te behouden. Lijsttrekker Stevie Nolten, sinds 2022 raadslid, spreekt met onverholen overtuiging over representatie, radicale gelijkwaardig-

heid en de noodzaak om de stad menswaardiger te maken.

Ondanks het feit dat BIJ1 sinds 2023 niet meer in de Tweede Kamer zit, ziet Nolten hoe lokaal activisme en politieke inzet elkaar blijven versterken. In dit gesprek vertelt ze over de uitdagingen van een kleine partij, de kracht van een diverse kandidatenlijst en haar visie op een Utrecht dat werkelijk voor iedereen werkt.

Wie ben je, wat doe je, waar ben je geboren, wie zijn je ouders?

'Ik ben Stevie Nolten, 34 jaar oud, geboren in Den Bosch in een gezin met twee Indonesisch-Nederlandse ouders en een jonger zusje. Voor mijn studie kunstgeschiedenis ben ik naar Utrecht verhuisd. Inmiddels woon ik hier alweer vijftien jaar met veel plezier. Sinds 2022 ben ik raadslid voor BIJ1 in de Utrechtse gemeenteraad, en voor de komende verkiezingen ben ik opnieuw kiesbaar als lijsttrekker. Naast mijn raadslidmaatschap werk ik als archiefonderzoeker op het gebied van koloniaal erfgoed.'

Hoe lang ben je al lid van BIJ1, en wat heeft je ertoe bewogen om actief te worden?

'In 2020 ben ik lid geworden van BIJ1, nadat ik Sylvana Simons zag spreken tijdens de Black Lives Matter-demonstratie in Utrecht. Voor het eerst in mijn leven voelde ik me vertegenwoordigd door een politicus. Ik zeg weleens grappend dat dit moment me heeft 'geradicaliseerd', maar feit is dat ik daarvoor weinig vertrouwen had in de politiek. Niet alleen door het gebrek aan representatie, maar vooral omdat BIJ1 als eerste partij de verbanden legde tussen verschillende vormen van uitsluiting. Dat radicale, antikapitalistische en antiracistische geluid is onderscheidend en broodnodig.

'Toen ik lid werd, ben ik eerst achter de schermen actief geweest, bijvoorbeeld als vrijwilliger bij de crowdfunding voor de Tweede Kamer-campagne. Het kostte wat overtuiging om te solliciteren voor de kandidatenlijst in 2022, maar inmiddels zijn we vier jaar verder. Met liefde zet ik die strijd voort in de stad die me zo dierbaar is. Daarom ben ik nu opnieuw lijsttrekker.'

Jullie lijst is niet bepaald een afspiegeling van de maatschappij, met zo weinig witte Nederlanders erop. In een stad waar witte Nederlanders de meerderheid vormen, heb je dan niet automatisch de wind tegen?

'Een grappige vraag, vooral omdat dit andersom zelden wordt gesteld aan partijen met overwegend witte kandidatenlijsten. Utrecht is een zeer diverse stad: meer dan 40 procent van de inwoners heeft een migratieachtergrond. Dan zou je

‘Utrecht noemt zich mensen- iet waar’

‘Voor het eerst in mijn leven voelde ik mij
vertegenwoordigd door een politicus’

toch verwachten dat die diversiteit ook zichtbaar is op de kandidatenlijsten van alle partijen. Maar dat is niet zo.

‘Je zou je zelfs kunnen afvragen waarom er niet op elke kieslijst Marokkaanse Utrechters staan, aangezien Utrecht de grootste Marokkaans-Nederlandse gemeenschap van het land heeft. Nog een extra reden om onze nummer 2, Noura Oul Fakir, óók de raad in te stemmen. Vorige keer kreeg zij, geheel terecht, meer voorkeursstemmen dan Forum voor Democratie in totaal!

‘Kortom: met zo’n diverse lijst doet BIJ1 de stad eigenlijk een gunst. Als anderen met meer van hetzelfde komen, brengen wij de veelzijdigheid die Utrecht wél te bieden heeft.’

Jullie eerste drie kandidaten zijn vrouwen van kleur. Waarom denk je dat je met deze twee andere zusters het verschil kunt maken, zoals op jullie flyer staat? ‘Heel simpel: de afgelopen jaren hebben we, ondanks dat we maar één zetel hebben, vaak de agenda bepaald en meerderheden georganiseerd voor radicale, idealistische voorstellen. Of het nu gaat om het stoppen met het beboeten van dakloze mensen die buiten slapen, het oprichten van de Utrechtse transkliniek, of het opkomen voor ongedocumenteerden, demonstranten en Palestijnse Utrechters. We heb-

ben laten zien dat het kan. We waren ook de eerste gemeente die de situatie in Palestina als genocide benoemde.

‘Uiteraard doe ik dat niet alleen, maar samen met mijn fractie, waarin Noura Oul Fakir en Chiara Fakkell commissieleden zijn, onze afdeling en een hele hoop strijdbare mensen in de stad. Kun je nagaan wat we met drie zetels zouden kunnen betekenen. Dan kunnen we ‘links’ nog verder naar links trekken en de macht nog steviger bevragen.’

Hoe voelt het om na de teleurstellende Tweede Kamerverkiezingen, geen zetel, weer in campagne te moeten? Tofik Dibi zei dat hij van diep moest komen, en nu is hij weer gecancelled voor de herdenking van de Februaristaking. Het gaat niet echt lekker met BIJ1.

‘Het is natuurlijk erg jammer dat we momenteel niet in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn. Ik had het Nederland, en met mij vele anderen, echt gegund om Tofik te zien vlammen in Den Haag. Ik mis de stevigheid en het compromisloze idealisme in de huidige oppositie, juist nu onze sociale voorzieningen vrijwel zonder morren worden afgebroken in ruil voor wapens en oorlogvoering.

‘Tegelijkertijd zijn BIJ1’ers niet zomaar uitgestreden. We doen in drie steden mee aan de gemeente-

raadsverkiezingen. En parlementaire politiek is slechts één manier om verandering af te dwingen, nooit een doel op zich. We zijn niet voor niets óók altijd te vinden op protesten en binnen grassrootsbewegingen. Ongeacht de uitslag op 18 maart blijft dat zo.’

Wat zijn jullie speerpunten voor Utrecht?

‘Onze slogan is ‘Alles voor iedereen’. Dat klinkt vanzelfsprekend, maar in een kapitalistische samenleving waarin mensen tegen elkaar worden uitgespeeld, is dat nog geen realiteit, terwijl het wél mogelijk is. Er is genoeg te verde-len om te voorkomen dat iemand

den dat niemand op straat zou moeten slapen en dat huisuitzettingen moeten stoppen. Ook staan we voor het principe dat geen mens illegaal is: Utrecht moet een vrijhavenstad zijn waar iedereen welkom is. Tot slot kijken we verder dan de stadsgrenzen en kiezen we voor internationale solidariteit.’

Het voelt alsof deze gemeenteraadsverkiezingen de laatste kans zijn voor de partij. Deel je dat gevoel?

‘Het is geen geheim dat het moeilijk is om terug te keren in de politieke arena als je daar eenmaal uitbent. In die zin wordt het inderdaad spannend of we lokaal kun-

‘Parlementaire politiek is slechts één
manier om verandering af te dwingen,
nooit een doel op zich’

in gebrek leeft. Wij kiezen er expliciet voor om niemand achter te laten in onze plannen voor de stad. Dat kan gewoon, als je ervoor durft te kiezen.

‘Ons verkiezingsprogramma staat vol goede ideeën, maar een aantal speerpunten springen eruit. We willen dat iedereen in Utrecht toegang heeft tot een betaalbare woning, met collectieve huurverlaging om de druk op bewoners te verlichten. Daarnaast pleiten we voor gratis openbaar vervoer in de hele stad, en voor een Utrecht dat vrij is van racisme en discriminatie. Toegankelijke zorg voor iedereen is voor ons vanzelfsprekend, net als klimaatrechtvaardigheid voor mens, dier en natuur. We vin-

nen blijven strijden in Rotterdam, Amsterdam en Utrecht. Het ingewikkelde aan het politieke speelveld is dat het niet altijd uitmaakt hoeveel je voor elkaar krijgt of hoe hard je je inzet voor je gemeenschappen. Dat wordt lang niet altijd beloond met media-aandacht of voldoende stemmen.

‘Onze fractie is ontzettend zuinig op de mensen die ons eerder het vertrouwen gaven om hen te vertegenwoordigen. Dat blijft het meest eervolle wat er is. De afgelopen jaren hebben we ons geluid luid laten horen, op straat én in de raad. Maar uiteindelijk is het aan de stemmers of we dat de komende vier jaar mogen voortzetten.’

Interview.

Wat zouden jullie beter moeten doen?

‘Voor ons is het best ingewikkeld gebleken om buiten onze linkse bubbel en achterban te treden. Dat komt mede doordat (lokale) media nauwelijks over ons schrijven, zelfs wanneer we agenderen en onze voorstellen worden aangenomen. Mensen denken vaak dat onze voorstellen alleen bedoeld zijn

moet andere partijen soms jaren overtuigen voordat er beweging ontstaat. Hoewel verandering uiteindelijk volgt, krijgen we daar niet altijd de credits voor. Soms gaan partijen er zelfs met onze voorstellen vandoor zodra er een maatschappelijk kantelpunt ontstaat door activisme, terwijl ze diezelfde voorstellen eerder wegstemden. Natuurlijk gaat het erom dat de ver-

mand in de kou laat staan, maar ondertussen vaart de politie vrolijk mee tijdens de Canal Pride terwijl mensen niet mogen meevaren met een Palestijnse vlag. We zagen recent grof politiegeweld onder het Bollendak richting twee moslimvrouwen en ondertussen slapen er nog steeds mensen op straat omdat de opvang vol is.

‘Zolang we accepteren dat sommigen van ons door het ijs zakken terwijl de meerderheid er warmpjes bij zit, zijn we niet inclusief en niet menswaardig bezig.’

‘Wij nemen geen genoegen totdat Utrecht een stad is waarin iedereen die hier leeft gelijkwaardig is. Een stad waar je waarde niet afhangt van hoeveel geld je opbrengt of hoe goed je je aanpast aan de norm. Een stad waar we intolerantie richting minderheden en onze gemeenschappen niet accepteren. Een stad waar we durven te dromen, macht en middelen eerlijk verdelen en kiezen voor de mensen die de stad maken. Pas dan zijn we tevreden. Niet te veel gevraagd toch.’

Hoe zou een ‘radicale, antiracistische en antikapitalistische burgemeester’ moeten optreden in Utrecht? Welk advies zou je Sharon Dijksma geven?

‘Dat klinkt als een droom. Een burgemeester heeft de taak er voor elke burger te zijn, en hoe kan dat beter dan door actief antikapitalistisch en antiracistisch te zijn. Iemand als Zohran Mamdani klinkt ons dan ook niet voor niets als muziek in de oren. Hij laat zien dat je een idealistisch front kunt vormen van talloze verschillende mensen en daadwerkelijk dingen gedaan kunt krijgen, recht tegen haatdragende landelijke slooppolitiek in.

‘Utrecht laat soms zien dat we dit óók kunnen, maar wat mij betreft kunnen we nog veel verder gaan. Laat het een inspiratie zijn dat je alles op alles kunt zetten om de stad écht gelijkwaardig te maken voor iedereen. En misschien te beginnen met het desinvesteren in handhaving, dat brengt ons namelijk helemaal geen veiligheid.’ ●

‘Je nek uitsteken en aanjagen is in de politiek vaak een ondankbare taak’

voor onze achterban, maar dat is absoluut niet zo. We komen consequent op voor de meest kwetsbare mensen en gemeenschappen die dagelijks met uitsluiting te maken hebben, maar als we bijvoorbeeld pleiten voor huurverlaging in de hele stad, profiteren talloze Utrechters daarvan.

‘Toen ons voorstel om te stoppen met het beboeten van buiten slapen voor de verandering wél werd opgepakt door de media, zagen we reacties van mensen die ‘niks van BIJ1 moesten hebben’, maar het wel met ons eens waren. Dat is precies het normaliseren van onze standpunten. En daar moeten we aan blijven trekken. Door diezelfde aandacht zijn inmiddels talloze steden gestopt met het beboeten van mensen die noodgedwongen buiten slapen.

‘Daarnaast hebben onze voorstellen vaak een lange aanloop. Je

andering er komt, maar je nek uitsteken en aanjagen is in de politiek vaak een ondankbare taak. Zoals men zegt: *‘Being a leftist means being right too early.’* Misschien moeten we soms beter leren onze gezamenlijke successen te vieren.’

Hoe ziet jouw ideale Utrecht eruit? Wat zijn je grootste ongemakken in de stad — en wat moet er volgens jou worden opgelost?

‘Utrecht noemt zich mensenrechtenstad, maar in de praktijk maken we dat niet waar. De wachtlijsten voor sociale huur zijn ellenlang, zogenaamd betaalbare woningen zijn nog steeds te duur, het OV is gebrekkig en niet gratis, en demonstranten en minderheden worden geconfronteerd met repressie of (etnisch) profileren. Ik kan nog wel even doorgaan. We noemen ons een inclusieve gemeente die nie-

PRO-PALESTINADEMONSTRATIE IN UTRECHT, 22 FEBRUARI 2024. BEELD: EWOUT KLEI

BAS KOK

Schrijver en
columnist.

Waar zijn die kwaliteitsmedia als we ze keihard nodig hebben?

Onlangs ging op TikTok het verhaal rond dat Epstein baby's at. Naar verluidt zouden ze naar cream cheese smaken. Vooral jongeren, maar ook sommige volwassenen geloofden het. Het broodje-aapverhaal werd door algoritmes flink opgepookt.

Pulpmedia zijn op de tablet en de smartphone al lang in de meerderheid. Influencers en AI-gedreven redacties trekken vaak meer aandacht dan de serieuze journalistiek. Maar dat wist je vast al.

Net als dit: volgens sommige veiligheidsexperts en analisten staan we op de drempel van een Derde Wereldoorlog. Voor het eerst sinds de jaren dertig van de vorige eeuw komen fascisten in Europa weer serieus aan de macht. Die twee dingen samen – minder journalistiek, meer fascisme – vormen een levensgevaarlijke combinatie.

Serieuze media en kwaliteitsjournalistiek zijn namelijk een cruciaal wapenschild tegen het fascismemonster. Een van de eerste dingen die despoten als Poetin, Trump en Xi Jinping doen, is de vrije pers een kopje kleiner maken. Ze weten wie hun gevaarlijkste binnenlandse vijand is. Niet voor niets zijn vrijwel alle kritische Russische

‘Fascisme wordt geleid door grote schurken, maar uitgevoerd door kleine gekken’

journalisten op de vlucht gejaagd naar het buitenland, zetten Bezos en Musk in de Verenigde Staten grote mediabedrijven naar hun hand, en sluit China de kritische mediamagnaat Jimmy Lai uit Hong Kong twintig jaar op.

Je kunt stellen dat fascisten en populistten in ons land een handje geholpen zijn doordat de kwaliteitsmedia al vanzelf zijn uitgekleeft. Teruglopende advertentie-inkomsten en te weinig abonnees bleken net zo effectief als een dictator. Dagbladen krompen de afgelopen jaren hun redacties in, bekende opinietijdschriften werden eenmanszaken. Serieuze lokale kranten bestaan amper nog. De Nederlandse publieke televisiezenders zijn gevestigd in steeds krapere omroephuizen.

Waar zijn straks die krachtige, onafhankelijke kwaliteitsmedia als we ze keihard nodig hebben? Bijvoorbeeld om feilloos alle feiten boven water te krijgen over schimmige politieke en zakelijke populis-

ten? Waar zijn die lokale krantjes die precies weten welke randfiguren ineens op de plaatselijke kieslijst staan? Het is huiveringwekkend dat we bij de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart kunnen stemmen op personen die antisemitische, racistische en xenofobe uitlatingen op hun naam hebben staan.

Fascisme wordt geleid door grote schurken – maar uitgevoerd door kleine gekken. Doodgewone mensen die de afgelopen halve eeuw onopvallend door onze samenleving stapten, hooguit herkenbaar als ze de beest uithingen als hooligan of tegen de lamp liepen in de misdaad. Nu kruipen deze mensen bovengronds. In Amerika mogen ze overheidswork doen voor ICE, in Nederland protesteren ze bij asielzoekerscentra of molesteren ze met een knokploegje linkse demonstraties.

Het nieuwe coalitieakkoord maakt 3,4 miljard per jaar extra vrij voor Defensie. Met die in totaal 26,8 miljard per jaar kunnen we aardig

wat geweren, tanks, vliegtuigen en soldaten aanschaffen. Alleen: de Nederlandse geschiedenis leert dat zo'n leger soms na één dag oorlog kan worden verslagen. Na capitulatie zijn al die tanks en vliegtuigen voor de vijand.

Meer dan ooit hebben we een oplettend en nuchter oog nodig dat registreert wat er in de grote steden en op het platteland gebeurt. En nee, liever niet nog meer bange beveiligingscamera's aan elk huis, maar een rationeel instituut dat noch van de staat noch privaat is. Het enige leger dat je niet zomaar uiteen kunt slaan of kunt afpakken, is dat van waakzame journalisten. Dáárom is het jammer dat in het coalitieakkoord niets staat over grote investeringen in onderzoeksjournalistiek en kwaliteitsredactie.

We moeten de publieke omroep uitbreiden en het NOS Journaal versterken. Er moeten waakzame journalisten worden opgeleid die elke dag, uur-in-uur-uit, taalmodellen als ChatGPT trainen met gecontroleerde informatie. Die elk uur van de dag de algoritmes beïnvloeden in de richting van de waarheid. Zo'n journalistenleger kun je niet mobiliseren als het eenmaal is ontmanteld. Dus investeer wat mij betreft een miljard in journalistiek. Anders vrees ik dat Nederland en Europa straks onverdedigbaar zijn. ●

In de prentenboeken van Mylo Freeman kleur de hoofdrol

EEN MEISJE MET VLECHTJES EN PRINSES ARABELLA

Mylo Freeman is schrijver en illustrator. Ze brak door met de prentenboekenserie *Prinses Arabella*. 'Dat een donker meisje centraal staat in een kinderboek is zó belangrijk.'

● ANNE-ROSE HERMER

Toen de Nederlands-Amerikaanse Mylo Freeman in de jaren negentig moeder werd, merkte ze hoe weinig kinderboeken er waren met een niet-wit kind in de hoofdrol. Als afgestudeerd illustrator aan de Rietveld Academie moest ze daar toch iets aan kunnen doen. Inmiddels is ze

een slordige zestig prentenboeken verder, uiteenlopend van *Potje* tot de avonturen van prinses Arabella en de kennismaking voor de allerkleinsten met slavernij in het recente prentenboek *Cupido & Sideron*.

Mylo Freeman groeide op in Den Haag. Na haar studie in Amsterdam woonde ze een tijdje in New York. In de jaren daarna hield ze zich bezig met schilderen en, later weer terug in Amsterdam, met muziek. Dat veranderde een paar jaar na de geboorte van haar zoon. Ze

werkte voor verschillende tijdschriften en had reclameopdrachten. Haar eerste prentenboek was *Potje*, dat tot haar verbazing bijna dertig jaar later nog steeds wordt uitgegeven.

De allerliefste billetjes

'Het prentenboek speelt zich af in de jungle. Daar staat een potje, maar wie of wat past erop? Alleen de allerliefste billetjes. Elk dier neemt een keer plaats op het potje. Bij de olifant verdwijnt het potje zelfs helemaal. Geen enkel

dier past goed op het potje. Totdat er een lief getint jongetje op gaat zitten. Dat past precies! Hij heeft dus de allerliefste billetjes. Op deze manier leren kinderen niet alleen over 'op het potje gaan', maar ook over dieren. Ik had nooit kunnen denken dat *Potje* zo populair zou worden. Ik lees het regelmatig voor tijdens voorleessessies. Het blijft een succes.'

Destijds was het gebruikelijk om tekeningen per post naar een uitgever te sturen in plaats van ze te e-mailen. Mylo Freeman stuurde enkele illustraties van

Freeman spelen kinderen van

Potje naar uitgeverij Gottmer. 'Ik kreeg vrij snel een telefoontje met het verzoek of ik de tekst wilde sturen. Die beviel goed. Alles was snel rond.' In 1998 won Potje de Kiekeboeprijs.

Prinsessen waren altijd wit

Op een dag kreeg de dochter van een bekende van Freeman een rol in een toneelstuk, maar ze vond dat ze die niet kon spelen. Het ging om een prinses, en prinsessen waren altijd wit. Uiteindelijk heeft ze de rol wel gespeeld, maar er was overredingskracht nodig om haar daarvan te overtuigen. Dat gegeven trof Freeman en daarom besloot ze een prentenboek te maken over prinses Arabella.

Arabella heeft een donkere huidskleur en kroeshaar in parmantige vlechtjes. Het bleef niet bij één boek, want Arabella maakt van alles mee. Hare Koninklijke Hoogheid prinses Arabella is natuurlijk een beetje anders dan anderen omdat ze prinses is, maar verder beleeft ze dezelfde avonturen als haar leeftijdgenoten. Ze krijgt een reuzentaart, is jarig, wordt grote zus, gaat naar het museum, wordt verliefd, gaat naar school, maakt muziek, bezoekt het theater en nog veel meer.

'De eerste *Arabella* verscheen in 2006. In Nederland was er wel interesse, maar publicatie kon pas een jaar later plaatsvinden en ik wilde het graag sneller. Daarom keek ik over de grens. De boeken over Arabella verschijnen bij de Belgische uitgeverij Eenhoorn. Daar was behoefte aan boeken met diversiteit en het is een heel leuke uitgever. Er wordt weleens gesproken over Nederlands en Vlaams. Een jurk wordt in Vlaanderen vaak een kleedje genoemd, maar dat woord kan écht niet in een boek voor de Nederlandse markt. Hier draag je geen kleedje.'

Prinses Arabella heeft klasse

en is ondernemend. Ze speelt met iedereen, eet graag taart en krijgt bijzondere cadeaus voor haar verjaardag. Zo kreeg ze ooit een echte olifant, wat geen groot succes was. Arabella is niet alleen leuk voor getinte kinderen, maar net zo goed voor witte kinderen, en zeker niet alleen voor kinderen in Nederland en België. Het verhaal is universeel, wat Freeman merkt tijdens voor-

te laten zien dat een donker meisje centraal kan staan in een kinderboek. Er is ook een musical geweest rond Arabella, die zeer succesvol was. Het publiek was heel gemengd, inclusief islamitische gezinnen. Na de voorstelling werden de boeken verkocht en signeerde ik. Daar ontmoette ik ook de lezers.'

De belevenissen van prinses Arabella zijn over het algemeen

heel herkenbaar. 'Als ik iets bedenkt, zie ik het voor me. Ik denk in beelden. Het moet ook grappig zijn. Voor mij is illustreren en schrijven de ideale combinatie. En in principe werk ik het liefst alleen.'

Er is goed nieuws voor de liefhebbers: over een paar jaar verschijnt hoogstwaarschijnlijk de eerste animatiefilm over Arabella. Deze bijzondere prinses wordt dus ook een filmster.

De prentenboeken van Mylo Freeman hebben vaak een diepere laag. In een heel ander boek, *Over dames en sieraden*, staan vijftig inspirerende vrouwen centraal die opvielen door hun doen en laten en hun sieraden, zoals Iris Apfel. Ook Farah Diba komt aan bod met haar collectie tiara's.

'Ik krijg regelmatig e-mails van leerkrachten uit Brazilië. Prinses Arabella is daar heel populair'

leessessies, bijvoorbeeld in migratiemuseum Fenix in Rotterdam. Zowel meisjes als jongens van allerlei achtergronden hingen aan haar lippen.

De avonturen van prinses Arabella zijn in meerdere talen vertaald, onder andere in het Engels, Scandinavische talen en het Portugees. Opvallend is dat de boeken niet in het Duits zijn vertaald, terwijl ook de Duitse bevolking behoorlijk divers is. *Prinses Arabella* verschijnt onder meer in Afrikaanse landen zoals Nigeria en in het Zuid-Amerikaanse Brazilië.

'Ik krijg regelmatig e-mails van leerkrachten uit Brazilië. *Prinses Arabella* is daar heel populair. Iedere keer als ik voorlees merk ik hoe belangrijk het is om

Jonge donkere bedienden werden als buitengewoon chic beschouwd

In het najaar van 2025 verscheen haar meest recente boek, *Cupido & Sideron*. De inspiratie hiervoor deed ze op tijdens een tentoon-

PRENTENBOEKENMAKER MYLO FREEMAN

Kunst & Cultuur.

stelling in Paleis Het Loo in Apeldoorn. Het paleis werd gebouwd in 1686 en diende als zomerverblijf voor Mary II Stuart en stadhouder Willem III, prins van Oranje. Door de waterpartijen leende het zich uitstekend voor bijzondere planten.

Bij de tentoonstelling hoorden portretten. Op grote aquarellen stonden ook donkere jongens, soms zelfs afzonderlijk geportretteerd. Dan moesten zij een belangrijke rol hebben gespeeld. Hoe zat dat? Haar zoektocht mondde uit in het prentenboek *Cupido & Sideron*, een toegankelijke eerste kennismaking met slavernij en tot slaaf gemaakten.

Het verhaal speelt zich af in 1763. In die tijd werd het als buitengewoon chique beschouwd om donkere jongens als bedienden te hebben. Daarvoor moesten deze kinderen ingrijpende dingen meemaken: ze werden bij hun ouders weggehaald, maakten een lange en zware bootreis naar Nederland en kwamen terecht in een onbekend land waar een taal werd gesproken die ze vaak nog niet kenden.

Sideron is negen jaar en Cupido zes. Sideron werkt al langer in het paleis en moet Cupido inwerken. Dat gaat moeizaam, vooral omdat Cupido niet wil praten. Als volwassene begrijp je dat dit samenhangt met de schok

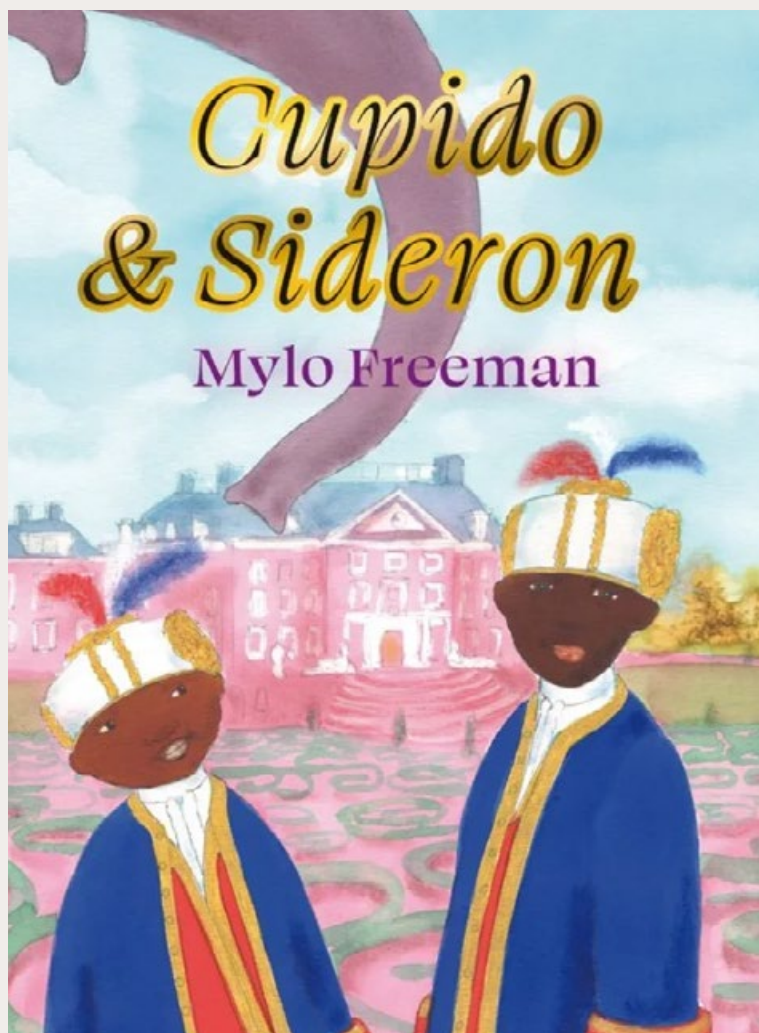
van alle negatieve ervaringen, maar dat staat tussen de regels door in kindertaal beschreven. Uiteindelijk komt het goed met Cupido, ook in het echte leven. Ze hebben namelijk echt bestaan.

Ontmoeting met Mozart

Sideron bleef zijn hele leven bij stadhouder Willem V. Hij heette

Rembrandt waren er buitenlandse zeelieden in Amsterdam, maar ook Portugezen die hun tot slaaf gemaakten meenamen. Zij wisten vaak niet dat slavernij in Nederland verboden was en dat ze vrij konden worden. Freeman deed intensief onderzoek naar dit onderwerp én naar hoe de buurt rond het Rembrandthuis er destijds uitzag. Dat is duidelijk

‘Zo weet ik dat Cupido met een Duitse vrouw is getrouwd en veel nakomelingen heeft’

voluit Guan Anthony Sideron. Cupido heette Willem Frederik Cupido. Voor zover bekend kwam Cupido van Curaçao, Sideron mogelijk uit Guinee. ‘Zeker weten zullen we het nooit, want Curaçao was een doorvoerhaven. Het verhaal van de echte Cupido en Sideron komt naar voren in een boek van Esther Schreuder. Zo weet ik dat Cupido met een Duitse vrouw is getrouwd en veel nakomelingen heeft. Van een van hen heb ik een e-mail ontvangen. Dat vond ik erg leuk. In het prentenboek heb ik Wolfgang Amadeus Mozart opgevoerd als kleine jongen. Hij is als kind ziek geweest en verbleef enige tijd in Nederland. Niet op Paleis Het Loo, maar Cupido en Sideron hebben hem zeker ontmoet.’

Ook het prentenboek Rembrandt en Lucia gaat indirect over slavernij. In de tijd van

terug te zien in de prenten.

Er zijn inmiddels meer kinder- en jeugdboeken met diversiteit dan in de jaren negentig, maar het kan nog steeds beter. Mede daarom is Mylo Freeman schrijfcoach bij Rose Stories, een organisatie die auteurs met een andere etniciteit en culturele achtergrond begeleidt.

‘Aan het einde van het traject worden de verhalen gepitcht bij uitgevers. Dat wordt over het algemeen goed opgepakt. Wat jeugdboeken betreft kan de diversiteit zeker beter. Toch zijn veel boeken vertaald uit het Engels, meestal uit de Verenigde Staten en minder uit Engeland. Dat land is minder inclusief.’

Meer informatie: www.mylofreemanartwork.com. De boeken van Mylo Freeman zijn verkrijgbaar bij boekhandels en via internet.

TAYFUN BALCIK

Journalist en historicus.

Baba dronk zijn migratiepijn weg

Voor het eerst ramadan met mijn dochter en zonder jou, baba. Voor het eerst geen telefoontjes meer. 'Zijn jullie al geland?', wilde je altijd weten bij vluchten naar het buitenland. Maar bij deze definitieve reis naar Turkije bleven die vragen uit. Je belt en reageert nooit meer op de video's die ik van Evin, mijn dochter, naar je stuurde. 'Och, zo schattig is de roos van opa', zei je standaard, met een hartje. Hartjes die je zonen nooit echt hebben gekregen, omdat je naar eigen zeggen 'van binnen' van ons hield. Bij je kleinkinderen kon het dus blijkbaar wel.

Tot woensdag 11 februari, toen je je laatste adem uitblies in het OLVG Oost. Het stadsdeel waar je voor het eerst arriveerde in Amsterdam en waar je je wilde jaren eind jaren zeventig doorbracht. Waar je door te veel alcohol en slaappillen al bijna eerder dood was gegaan, als je maag niet ternauwernood was leeggepompt. Het stadsdeel waar je café-bar failliet ging in de jaren negentig en waaraan je sindsdien een leven vol armoede, ruzie en pijn hebt overgehouden. Je had het leven daarna een beetje opgegeven.

De paradoxale (soennitische)

'Je bleef een trotse Turk in hart en nieren'

liefde voor alevitische volksmuzikanten zoals Mahsuni, Daimi, Akarsu en Nursani veranderde in een obsessie en verzamelwoede. Je hebt jaren achter die laptop doorgebracht, op zoek naar die liederen waar we duizenden keren onophoudelijk naar hebben geluisterd. Ik vond het interessant, maar toen ik merkte dat die zoektocht op downloadsites zoals Kazaa hele dagdelen begon op te slokken, heb ik bewust 'dienst' geweigerd, baba. 'Nee, zoek het zelf maar lekker uit en niet op mijn computer.' Daarmee sneed ik niet alleen onze gedeelde band met Turkse muziek door.

En ondanks dit alles bleef mijn moeder bij jou en heeft ze je tot het laatste moment verzorgd. Ik denk dat je met jouw ongezonde levensstijl – roken, anti-depressiva en slaappillen – hierdoor toch zeker tien jaar langer hebt kunnen leven.

Je hebt je, ondanks je Nederlandse paspoort, nooit echt kunnen aanpassen aan de Nederlandse samenleving. Je bleef een trotse Turk in hart en nieren. Aan de andere kant: hebben al die autochtonen zich ooit aan ons, de multiculturele samenleving, aangepast? Integratie moet van beide kanten komen, hoe moeilijk dat ook is met Turkse én Nederlandse nationalist.

We kwamen er niet uit in onze politieke discussies. Over Turkije, Atatürk, Koerden, alevieten, Armeniërs. Noem het allemaal maar op. De laatste tijd ging het daar ook niet meer zo veel over. Althans, niet op de heftige manier zoals we dat zo vaak deden. Het ging steeds over je lichamelijke klachten, die chronisch waren. Zo vaak had je het erover dat iedereen om je heen er zat van werd, maar dat nooit echt uitsprak.

Hoe konden we dat überhaupt doen? Onze vader was ziek. De oudste zoon van huize Balçık, met zeven kinderen, die als 'illegale' held naar Europa was gemigreerd en zo veel geld had gepompt in de slecht lopende boerenonderneming van zijn vader dat hij zijn eigen jonge gezin in Amsterdam vergat. Hij dronk zijn migratiepijn en armoede weg met flesjes Heineken, totdat zijn lichaam dat in latere jaren niet meer aankon. Toen namen de pillen, muziek en sigaretten het over om de dagelijkse vernedering van een armoedig en afhankelijk bestaan te doen vergeten.

Baba, we hebben je op een storm- en regenachtige dag achtergelaten in het dorp waar je bent geboren. In de modder waar we allemaal naartoe zullen keren. Ik hou van je, baba. We huilen en lachen om je. Ik hield beide handen stevig vast in je laatste uurtjes van dit aardse bestaan. We hebben je gewassen en gekust. We hebben onze gebeden gedaan. Nu leef je voort in onze herinneringen. Amsterdam en heel Nederland hebben een Turkse vader verloren. Kennen jullie het verhaal van Ali de schoonmaker, die als tiener tegen de stroming in rivieren heeft gezwommen om hier te kunnen zijn, eigenlijk wel? •

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introducé per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

